

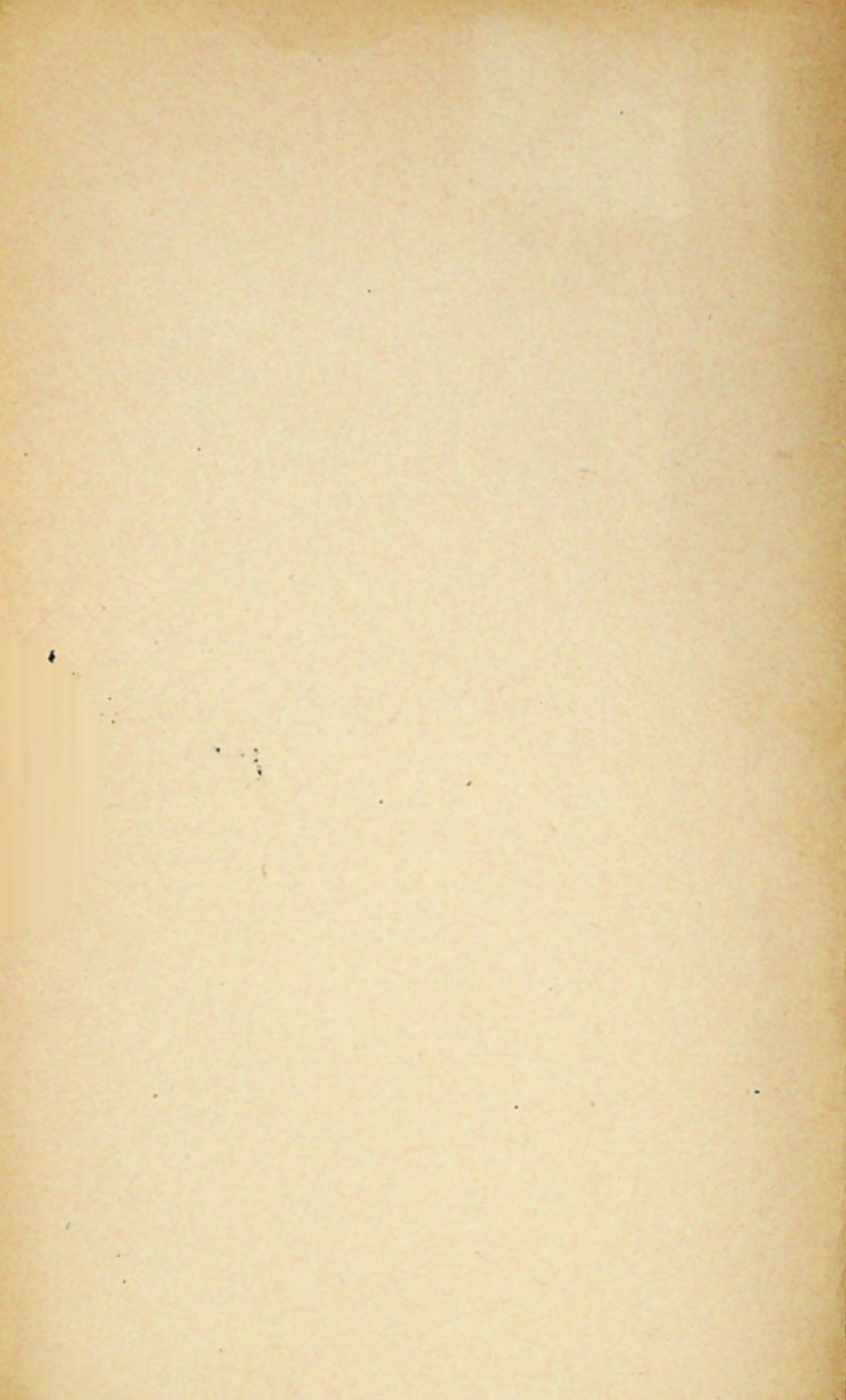
12.827
840-3i

C VI-7

Анатол франс

Бршава мажа

ГРАДСКА БИБЛИОТЕКА
ГРАДА ПЕСКОВАЦА
ПЕСКОВАЦ

А. ФРАНС

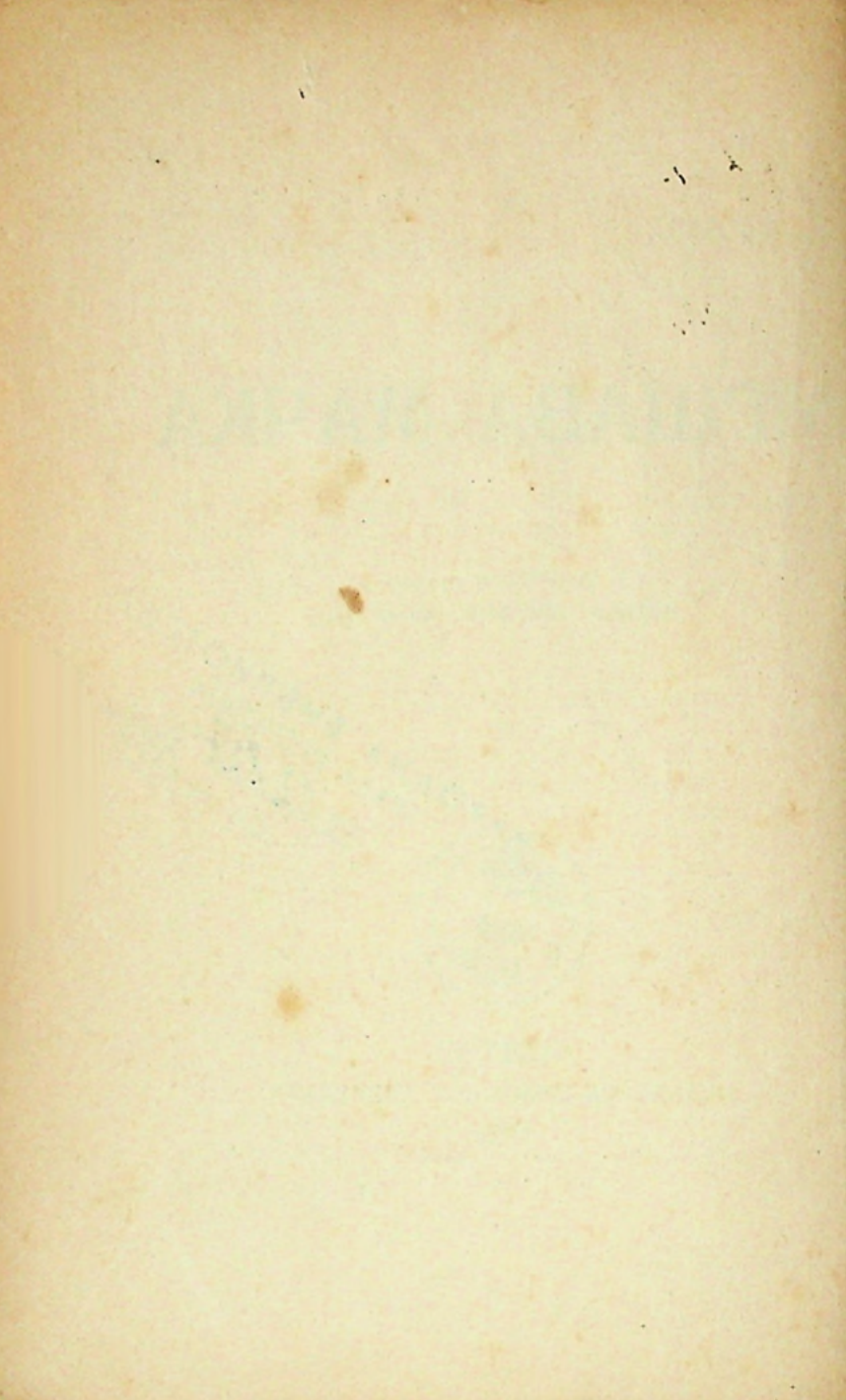
МРШАВА МАЧКА

С француског превела
ЈЕЛЕНА СКЕРЛИЋ-ЂОРОВИЋ

НАРОДНА БИБЛИОТЕКА
ГРАДА ПЕСКОВАЦА
Бр. 12827
Страна 840-31

БЕОГРАД
ИЗДАВАЧКА КЊИЖАРА „НАПРЕДАК“
1921

Сигнатура

12.827

~~8225~~

84031

Презиме име писца,

Бранс Антон

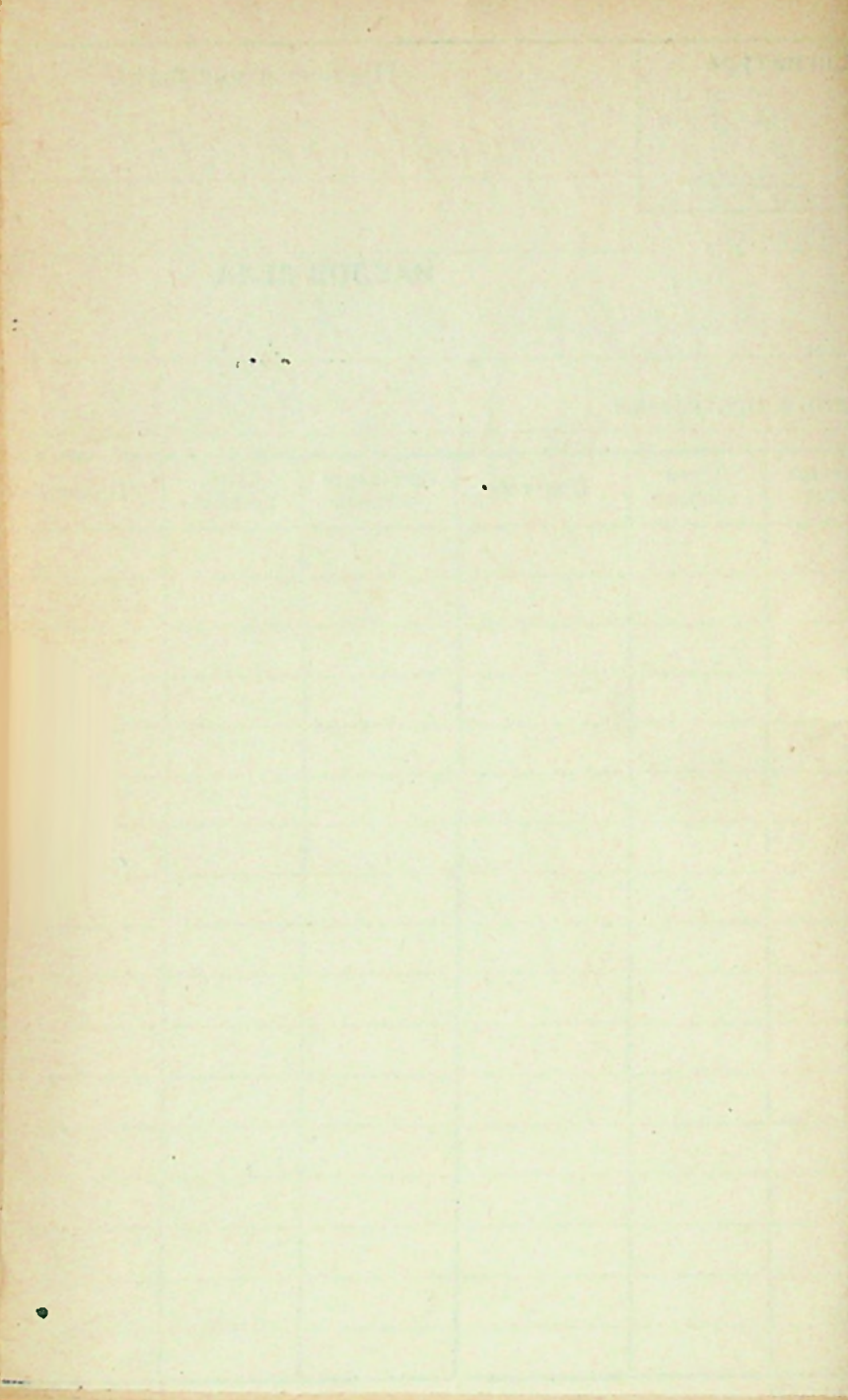
НАСЛОВ ДЕЛА

Мршсва 11-а

Sept. 19. 1904

Место и год. издања

[illegible]

М Р Ш А В А М А Ч К А

НАРОДНА БИБЛИОТЕКА
ГРАДА ЛЕСНОВАЦА

Бр. ~~326~~

Одељење

Служба

Новембарски ветар завијао је на махове и већ три дана шибао густо насељено предграђе, на које су се већ навлачиле прве сенке ноћи. Водене барице светлудале су под гасним светилкама. Црно блато, које је од корачања људи и коња постало житко, покривало је тротоаре и средину улице. Радници, са алатима на леђима, и жене које се враћају од ашчија, посећни порције говедине на једном тањиру поклопљеном другим, корачали су под кишом, извијајући леђа, у суморном ставу теглеће марве.

Господин Годе-Латерас, утегнут у своме црном оделу, пео се са људима из народа блатавим путем који води врху Монмартра. Под кишобраном који је, изнемогао од некадашњих олујина, подрхтавао на ветру као крило крупне рањене тице, господин Годе-Латерас високо је дизао главу. Како му је вилица била испала напред а чело забачено, лице му је без муке заузимало водораван положај и очи су могле, не дижући се, кроз рупе на свили, да виде почађало небо. Корачајући час са грозничавом журбом, час са замисљеном спорашћу, он уђе у један црн и блатав корсокак, прође поред плесивих шиблика оголеле грабове алеје засађене поред купатила, и, после једног тренутка устезања уђе у једну ашчинницу, где су људи, обучени као он, у

црну, танку и излизану чоју, ђутећи јелп у атмосфери млаке масти, с којом се мешао отужни мирис рубља због близине кунатила.

Господин Годе-Латерас поздрави госпоњу на каси својим начином који се састојао у забацивању главе уназад са озбиљним осмејком. Затим, обесивши о куку свој сјајни и борама изобразани шешир, седе пред један мали сто од масног мрамора и заглади косу покретом који је обично пратио његова размисљања. Гас, који је горећи шуштао, осветљавао је вунасту косу тога човека, његово мулатско лице, чија је кожа, упола изапрана снегом и водом европских зима, изгледала прљава, као и збрчкане руке, чији су пљоснати нокти на врховима имали беле пеге.

Не позвавши келнера, не погледавши на касу, он извуче из џепа једне новине које поче да чита сасвим од врха. Једва је прекинуо читање да поједе комад телеће главе која се већ била јавила, у порцијама, пред свима ђутљивим и са судбом измиреним гостима. Ови су један за другим ишчезавали у мраку и киши. Један једини, крезуб и суморан, још се задржавао на сувом грожђу. И мулат, испразнивши своју бочицу, на чијем је дну остао талог од вина и коре, избриса уста, сави сервисту, а новине метну у џеп, покретом борца који притискује противника, подиже се, узне шешир и учини корак према вратима. Већ да загази у влажну ноћ, кад један мали, модар човек, из кога одасвуд као да је избијала маст, испаде из једних споредних врата, поцрнелих од масних руку, и храмљући, упути се у собу. Господин Годе Латерас поздрави газду гостионице својим поздравом у назад.

— Добар дан, господине Годе, рече масни човек. Баш рђаво време, и врло шткодљиво! Збиља, господине Годе, кад бисте ми сутра могли дати један

мали део суме, учинили бисте ми задовољство. Ја нисам човек који воли да узнемирује, ви то добро знате: али имам велико плаћање ове недеље.

Господин Годе-Латерас одговори нагласком беседничким и детињастим у исти мах, не изговарајући р: да њему дугују новаца, да ће неизоставно још сутра ићи да потражи извесну суму од свога издавача или редакције новина, да одиста не зна како је могао заборавити рачун гостионичарев, и како је то једна ситница.

Масни човек није изгледао засењен овим обећањем. Он продужи тужним гласом:

— Не заборавите ме, господине Годе. Јаку ноћ, господине Годе.

И сад дође ред да и господин Годе-Латерас уђе у помрчину, по којој је киша градила пруге, у којој су се до последњег расули мршави гости Купалишног Ђорсокака. Сви путеви земље стајали су отворени пред њим. Он узе пут ка брежуљку који је бура опседала и јогунаста киша натапала. Један вихор хтеде ишчупати мулату; један подмукли замах ветра дохвати му кинобран оздо и нагло га окрете. Господин Годе-Латерас распостави првобитну удубљеност те домаће направе; али свила, процепљена са свију страха, залепила као црна застава на оголелим шипкама. Под тим накарадним и жалосним покривалом, господин Годе-Латерас исо се степеницама улице Котен, претвореним у водопад. Чуо је само пљаскање ђонова по води и тајанствене дијалоге ветрова. Нејасне сенке једног издавача и једног уредника новина, видљиве само за њега, бежале су далеко, далеко пред њим. Он пређе осамдесет степеница и заустави се пред неким малим вратима, више којих је обешени фењер намигивао као болесно око и чија је гвозђарија

шкрипала. Ушавши у кућу плашљиво клизну крај ложе вратарева.

Али, неколико удараца закуцаше о преграду и вратише га. Са неком врстом стрепње отвори он стаклена врата. Оштар глас, ни мушки ни женски, који је долазио из једне постеље, објави му да на писком орману има једно писмо за њега.

Он узме писмо, сиђе низ пет лепљивих степеника и уђе у своју собу. При првој светлости свеће подозривим оком разгледа куверту писма.

Јер, већ одавно пошта му није донела никакву срећу. Али, кад је сломно печат и почео да чита, он откри своје беле зубе у безазленом осмејку. Његова детињаста природа, спарушена од беде, развеселила би се при најмањем милосрђу прилика. У овом тренутку он је био срећан што живи.

Преврну све џепове да покупи прашину од дувања, помешану са корицама хлеба и прамењем вуне, и тиме напуни своју кратку лулу; затим, са осећајем чулног задовољства, угуравши се у прљаве покриваче свога канабета које је служило као постеља, он поче полугласно да певуши писмо које му је изазвало осмејак.

Драги господине,

Ја сам на пролазу у Паризу са својим сином Ремном, кога водим из Бреста где се школовао. Мислио сам да га ви приправите за пријемни испит за Универзитет. У васпитању, као и у осталом, ја сам присталица напредних идеја. Хоћете ли доћи да с нама ручате сутра у 11 часова у Гранд-Хотел, да се споразумемо?

Ваш одани

А. Сент-Лиси.

Пошто је довршио певање тога писма, Господин Года-Латерас запали лулу и уви се у дим и у снове. Какав осмејак судбине то неочекивано писмо! У Паризу, пред крај Царства, он је код неке знатне личности из демократског света упознао господина Сент Лиси, који му је чак био учинио посету. »Било

је то, мислио је мулат, било је то у време кад сам писао чланке за Велику Свеопшту Енциклопедију. Ја сам онда становао у лепој намештеној соби једног хотела у Сенској Улици. Морам још имати и карту тога љубазног посетиоца. Пруживши мршаву, црну руку, са кампа дохвати једну стару кутију зе цигаре, пупу хартија које поче да претура.

Неко је при солидби, бесумње, у ту кутију од једном сручио сву садржину полако пуњене фијоке, јер оне хартије на које је прво напшао биле су најстарије. Он извади писмо из једне куверте која му је изазивала далеку и збуњену успомену. »Ах! помисли он, то је писмо од мог јадног брата који продаје каву у Сен-Полу. Њега, сто, Париз није привлачно, њега није кушала Идеја, као мене«. И господин Года-Латерас прочита на случај:

»Морао си из новина дознати да је циклон прешао преко Бурбона и уништио све што је засађено. Ја сам предузео ђубрење гуаном. А ти, нискараш ли још увек по париским лажно-новостима?«

— Несрећник! несрећник, промрмља господин Года-Латерас, налакћен на своме јастуку. И отворивши друго писмо од исте руке он опет прочита:

»Новаца ти не могу послати јер, како је кава обилно понела, сав капитал који имам на расположењу, морао сам употребити да је што више накупујем, док је пијаца претрпана производом ниске цене. Разумећеш, дакле, како ми је немогућно да ти новац пошаљем. Диран, који се вратио из Париза, рекао ми је да се тргали у јавне скупове и гуингле на булеварима. Добићеш разбијену главу, а пријатељи ће ти рећи да си био у служби полиције. Кад ти досади та улога звекана, врати се на Бурбон.

Чуваћеш моје дућане. То је занат ленштине који теби потпуко пристаје».

— Да чувам његове дућане, какво хуљење! узвикну господин Годе-Латерас.

И одбаци безбожно писмо. Дно кутије било је претрпано позивницама на грађанске укопе, позивима на суђење, на преслушавање, рачунима, хартијницама изрезаним из новина. На једној од ових која је на другој страни имала слику ноге на клупици, уз оглас за неговање ноге, он прочита ове редове који пробудише један осмејак на његовом детињастом лицу.

Један од наших најспособнијих духова, један од најсмелијих пионира напретка, господин Годе-Латерас, креол са острва Бурбона, довршава своју велику књигу: Како ће црна раса препородити друштво. Један од главних одељака појавиће се убрзо у Књижевном Левку.

Авај! помисли господин Годе-Латерас, кад је чланак требало да се појави, Књижевни Левак издахну. Колико листова умиру тако у цвету своме!

Најзад нађе једну шаку посетилица и међу њима ону коју је тражио. Он је пажљиво размотри и прочита:

АЛИДОР СЕНТ-ЛИСИ
АДЕКАТ

Бивши министар Просвете и Морнарице, народни посланик, председник уметничког одбора хаитског.

Париз, Гранд-Хотел.

У диму који је пунио собу, господин Годе-Латерас представљао је себи циновског мулата који је долазио са Хаити пул злата и осмејака. Затим угаси свешу и заспа.

Било је скоро девет часова и још је даждило кад бледи дан уђе у собу; то је био одвратан одблесак светлости која се упрљала неколико пута пре него је дотле дошла. Соба је имала изглед само на један слепи зид суседне куће, која је са својих пет маљтерисаних спратова надвишавала све кровове улицице. Тај зид од камена неравног, изобразљивог, испуцалог, зеленкастог, кроз који је пробивала вода и који се завршавао једном галеријом од цигаља, терасом у талијанском стилу, дизао се пет или шест метара изнад собе господина Года-Латераса и обавијао ју је вечитом сенком. Прозор је од зида био растављен само глибовитим пролазом широким два корака, засејаним лишћем од салате, љускама од јаја и остацима од дечјих змајева. Пошто се пробудио, мулат погледа окна низ која се пидила вода и подиже тешке ципеле, чији су ђонови на паркету оставили влажан траг. Он их ипак обуче, и, пошто је довршио своју упромићену тоалету и доченао остатке свога кишобрана, изиђе из собе. Пролазећи поред ложе, из које је излазило неразговетно мумлање:

— Госпођо Александар, рече он, ја се старам о вашем малом рачуну.

Он се испе за још десет највиших степеница улицице Котен, газећи реку блата, прође поред запуштене фасаде швајцарске колибе и споредних одељења цркве Народног Завета. На углу улицице Лепик нагло застADE да не би прешао преко две сламчине које је киша унакрст слепила на тротоару, пред радњом једног шпедитера. Пошто је отклонио ту опасност (јер није сумњао да згазити крст предсказује несрећу), поврати своју величину душе и подиже своју узвишену главу. Он је ишао напред као интелектуални завојевач ка срцу Париза, и високо носио скелет од осам шиљака свога разо-

реног кишобрана, који је лично на компликовао оружје каквог дивљачког ратника.

II

Господин Алидор Сент-Лисен, син једног богатог трговца из Порт-о-Пренса, свршио је права у Паризу и вратио се на Ханти да присуствује свечаностима, при којима је Сулик крунисан за цара под именом Фаустина I. Како је био помешане крви и богат, могао се свачему надати од Његовог црног Величанства. Он храбро пође у лице опасности, и у царском дворцу обрати на себе пажњу својом марљивошћу у подржавању црне политике суверенове. Поставши главни државни тужилац код царског суда у Порт-о-Пренсу, он без злобе нареди да се пушкарају неколицина његових суграђана. Прими од цара портфељ министра просвете и морнарице; али, видевши како у мраку расте одлучна опозиција, узнео се одсуство и оде да се промета по Француској.

Из Париза срдачним писмима пристаде уз револуцију која прекрати кржаве забаве црнога царства, и врати се на Ханти да постане народни посланик. Прво му је дело у седници било да поднесе предлог »у циљу« подизања покајничког спомена посвећеним душама жртава тираније. Неколиким од тих жртава некадашњи управник судова одиста је дуговао гроб.

Предлог је изнесен пред скупштину, ствар је била изгласана, и грађанину Алидору Сент-Лисен стављено у дужност да се побрине о извршењу тога народног дела. Господин Алидор схвати сву корист коју је могао извући од тог председниковања. Чим би се почело пушкарати на острву, он је узимао пасош и одлазио да од париских уметника тражи

какав плач покајничког споменика. Он је Париз обожавао због малих позоришта и политичких кафана. После двадесет година уметнички одбор још је био у животу.

Господин Алидор Сент-Лиси био је тада врло леп мулат, огроман и гибак. Носећи сигурно своје широко бакарно лице, он је, упркос сипљоштену носу, имао господствен израз, нарочито откако му се врх чела, почевши ћелавити, сијао као јасна бронза. Не поникавајући се пита да крије од своје снажне старости, он је носио кратко маказама поткресану проседу браду. Будући кицош, волео је беле прснике и плитке лаковане ципеле, и заливао се мирисима опојним и отужним у исти мах.

Тако намирисан, са главом и вратом који се моћно издизао из жакета сиплеског кроја, он се шетао уздуж и попреко по својој хотелској соби, очекујући наставника, док му је син цртао човечуљке по корицама једне књиге и док је послужитељ постављао крај ватре сто за три особе.

Наменштај је био претрпан моделима, нацртима, скицама, фотографијама, плановима, потпуно свршеним цртежима, цртежима у боји, цртежима у детаљу споменика за памет жртвама тираније. На једном столу била је мала пирамида од обојеног гипса, покривена златним палмама, а на столу за писање један стуб од печене земље и на врху нека врста крилатог мајмуна, са овим натписом на подножју: Генију црне Слободе. На камину, прислонена уз огледало, била је фотографија која је представљала прилицу како стоји поред једног саркофага и ставља на њ замотуљак хартије, са овим простим речима: Уметнички одбор, председник господин Сент-Лиси. Ништа више.

На земљи, једна саливена полуотворена рука,

циновска рука, излазила је из једне завесе, као рукава њој сразмерног, и она је у шасти држала ову хартију: Детаљ израде, План 17, Е. Д.

Три мале златножуте земичке лежале су на сервијетама. Господин Сент-Лиси погледа на часовник. Било да му је сјајна кора хлеба намазана беланцетом пробудила апетит, било да се бојао чекања, његове кадифене очи које се до малочас са тако благом светлости кретале под мало отежалим капцима, одједном синусе дивљим сјајем. Али опет постадоше умиљате кад се господин Годе-Латерас појави иза завесе на вратима, коју је уклањао послужитељ. Најпре се видела само једна брада: поврх дуге јабучице која је извиривала из беле памучне кравате: господин Годе-Латерас поздрављао је.

— Мој син, Реми, рече господин Сент-Лиси, представљајући младића, који се, решивши да остави скицу недовршену, приближи разглављеним лепим ходом.

То је био леп младић, врло чисте маслинасте боје лица. Очи у којима се огледала досада кретале се десно и лево, и његова месната сенсуална уста као да су се нудила случају.

Седоше за сто. Господин Сент-Лиси био је два пута шири од господина Годе-Латераса. Мулат са Хаити имао је топлу, позлаћену боју лица која је изгледала још богатија поред те боје рђаво обрисане чађи којом је други био замрљан. Мулат са Бурбона био је слабачак, отрцап, упрскан блатом. Али израз безазлене смфазе и детињасте гордости што му је био урезан на лицу, улевао је оно сажалење, помешано са симпатијом, које осећамо према изученим псима и несрећним генијима.

О послу ради кога су се састали говорило се

између пржених бубрега и зашћереног грашка. Господин Годе-Латерас наведе на објашњавања.

— И тако, драги мој, рече он своме будућем ученику, тапнући га по рамену, ми ћемо дакле потражити дипломе на старом универзитету.

И, на тај начин намамљен на удицу, господин Алидор проговори, пехатно мрвећи свој хлеб:

— Као што сам вам писао драги Годе, и узгред речено мукe сам имао да нађем вашу адресу. Него Брант... Знате, Брант, кројач, пронашао је савршено неочекивано. И он вас је изгледа тражио.

— Могуће, рече господин Годе-Латерас, начинивши у ваздуху покрет као да нешто отклања.

— Као што сам вам писао, ја рачунам на вас да овога дерана спремите за испит, и да од њега створите човека.

Господин Годе-Латерас усправи свој струк уз наслон столице, лице доведе у водораван положај, и рече:

— Пре свега, драги мој Сент-Лиси, ја вам морам изрећи своје вјерују. Кад се начела тиче, ја сам непоколебив. Ја сам човек од гвожђа, кога ломе али не савијају.

— Знам, знам, рече господин Сент-Лиси, продужујући да мрви хлеб.

— Васпитање које ћу дати господину вашем сину биће у основи слободно.

— Знам, знам...

— Ја ћу га приправити да славно положи бакалавреат. Ја ћу га мање спремити за универзитетског одликаша, а више за законодавца Хаитске Републике. Та шта је мени стало до оног старог педантног вешца што се зове универзитет!

Некадашњи министар, човек речит али практичан, даде обрвама знак да тако не говори пред сво-

јим учеником. Али, слободни наставник, занет узвишеношћу својих сопствених идеја:

— Универзитет, повика, јесте монопол! Универзитет, јесте механичка настава! Универзитет, јесте непријатељ! Рат Универзитету!

Затим, спутивши руку на раме младом мулату, који је био више равнодушан него зачуђен, рече:

— Драги мој, ако вас ја спремам за испит, ја ћу вас научити староставним истинама. И кад се, изишавши из мојих руку, будете појавили у Сорбони пред испитивачима, пре ћете ви бити њихов судија него они ваше. Разним Каро и Тајандје ви ћете моћи рећи: «Ја имам начела, а ви их немате. Мој дух је образовао Года-Латерас, тај човек од гвожђа». А! она господа, мене ће познати једнога дана!

За време тога говора, млади Ремн, врло спокојан, вадио је кришом из шећернице комаде шећера и трпао у своје џепове.

Господин Алидор је по природи био склон да ужива у речитости; тако спремање за испит изгледало му је лепо, али опасно. По карактеру врло тврдоглав, он није хтео да се окане идеје да свога сина повери креолцу са Бурбона.

— Ремн, рече он, нехатно извлачећи златник из џепа, иди доле купи цигаре, и реци да су за мене.

Оставши сâм са својим гостом, он је и даље мрвио хлеб и ћутао. Имао је нарочити начин ћутања који је био тајанствен и уливао поштовање. Затим, благим гласом јаког човека, он разјасни будућем наставнику да се тиче припреме за испит, а то ће рећи предузећа у основи практичног, да треба дословце пћи за програмима, и да је у главном много више реч о грчком и латинском него о староставним истинама.

— Сасвим, сасвим, одговори човек од гвожђа.

Он га запита да ли је већ кога поучавао. Одговор је био неодређен. Морало се прећи на питање о новцу.

Некадашњи министар замоли наставника да прими плату од двеста динара месечно.

Али, господин Годе-Латерас, главом потпуно искренутом, учини покрет као да одбацује те ситуације.

Реми се врати са цигарама. Један врло леп, битак човек, коме је златна брада падала на груди, уђе са њим у собу и не скиде мали мек шенир, који је носио као капицу на своме косматом потиљку.

— Добро дошли, Лабане, рече господин Сент-Лиси, не дижући се. Хоћете ли једну цигару?

Али Лабан, не одговоривши ништа, извуче из џепа лулу од ћилибара и морске пене и дуванкесу са грбом Бретање. Затим обиђе собу, стручњачки промотри фотографију која је стајала на камину. Најзад, бацивши искоса поглед на стуб од печене земље:

— Који вам је пећар, рече он, — добавио овај модел димњака?

Затим се окрете позлаћеној пирамиди, направи се радознао, наменио оком, и рече:

— Заборавили су да пробуше руну за бацање марјаша.

Ови нису разумевели. Он додаде:

— Врага! шта ова справа може друго бити него касица за штедњу.

— Шта ћете? филозофски одговори господин Сент-Лиси. Ја узимам оно што ми дају. А ви, Лабане, јесте ли ми ви донели свој план?

— Радим на њему, одговори вајар. Баш сам јуче у једном медицинском листу читао један од најзанимљивијих чланака о pigmentum-у црне расе. А јутрос на Волтеровом Кеју, код једног мог при-

јатеља антиквара, кунио сам једну расправу о геолошком саставу Антилских Острва.

— А шта ће вам то? упита господин Сент-Јисси, потпуно збуњен, и ако је познавао овога човека.

— Ако хоћу свој план скулптуре да остварим, одговори Лабан презривим тоном, пре но што и дирнем глину, ја треба да прочитам петнаест стотина свезака. Све је у свему. Усамљено обрађивати макакав предмет, то је извештачен и погрешан начин... Гле! то сте ви, Годе, каквим случајем? Ја вас нисам био спазно.

Мулат са Бурбона, напакћен на мрамор камина и са десном руком завученом између два дугмета свога реденгота, горко се насмеши.

Заналивни лулу, вајар продужи:

— Ја, ја нисам снага природе, животињска снага. Ја нисам као тица која је излегла оног мајмуна тамо (и својом лулом он је показивао на Генија црне Слободе). Ја сам интелигенција, савест, и ја уносим мисао у своју скулптуру.

Господин Алидор Сент-Јисси одобри главом. Али је наваљивао да од вајара добије прост нацрт, скицу коју је хтео однети одбору. Морао је путовати на Хаити кроз једно осам дана.

Лежећи на канапсу, Лабан је био изгубљен у дубоком размислању.

Најзад, пошто је отресао персео са луле и пљунуо на застор, он се загледа у шару на таваници, и рече:

— С каквим правом ми стварамо бића маште? Фидијас или Микел-Анџело, или тај и тај начине фигуру која има привидност живота, намеће се очима, урезује у машту. То је Партеноска Атина, Мојсије, или Анијерска Нимфа. О њима се говори, о њима се снева. И ево још једног бића на свету! Шта ту оно хоће?

— Оно хоће да збунуи духове, исквари срца, заведе чула и тера шегу са публиком. Свако уметничко дело, свака творевина људског генија опасна је илузија и грешна варка. Вајари, сликари и песници су величанствени лажови и узвишене битанге, ништа више. Ја који вам говорим, ја сам шест месеца као животиња био заљубљен у Антиопу, из Четвртастог Салона. То ће рећи да је читавих шест месеци онај зликовац Корецио терао шегу са мном.

— Познајете ли ви мога пријатеља Браниша, моралиста? Он је ружан, али није свестан тога. Он је сиромах и пун гениалности. Он зна грчки да изазива чуђење у свима кафама, и читао је Хегела. Живи о једној земички и пије воду по чесмама на угловима улица. Кад доврши свој тичји обед, пише узвишене ствари по јавним парковима, или, ако пада киша, под колским капијама. Кад му падне на памет, дође у моју радионицу да спава. Чак је, једне ноћи, на зиду, написао врло опитроуман и учен коментар Платоновог дијалога Фе д о н. Такав је Браниш. Прошле године ја му позајмим фрак и одведем једној руској кнегињи, чију сам бисту требао правити. Али ту бисту она је хтела у мрамору, а ја сам је видео само у бронзи. Човек може да оствари само оно што види, и биста није била начињена. Кнегиња је тражила професора књижевности за своју кћер Федору, која је била врло лепа. Ја предложим Браниша, кога приме. Због моје препоруке и његовог бедног изгледа, плате му месец унапред. Он купи две кошуље, најми намештену собу и сазнаде за кобасице. При шестој лекцији, док је објашњавао склоп Хомерове спонеје, он бесно уштину струк госпођице Федоре, која побеже, пуштајући оштре крике. Моралист је чекао, готов да своју погрешку поправи. Да се тражило, он би се оженио својом племенитом ученицом. Али њега избацише

из куће. Увече сам га нашао у својој радионици. »Авај! повика он плачући, мене је Сен-Пре упропастио. О, Јулијо! О, Жан-Жаче!« — Тако дакле, Русо је свој величанствени и страсни роман написао и створио своју:

Јулију, љубавницу пуну слабости која је славно пала, само зато да мога пријатеља, моралиста Браншиа, наведе на једну глупост.

Господин Алидор Сент-Лиси заустави зевање. Његов син, држећи образе обема песницама, слушао је као у позоришту. Господин Годе-Латерас, ватрена ока, испупчених прсију, спремао је одговор који има да сможди. Али Лабан се диже, приближи сточићу, узе један број новина, и, док је један комадић цепао да поново запали лулу, он је, по нагону страсног читача, пратио оком штампане редове.

— Збиља, Сент-Лиси, упита он, да ли ви верујете у демократију?

На те речи, господин Годе-Латерас, усправљајући се, испусти узвик сличан сувом праску пиштоља који се запали. Али некадашњи министар одговори само загонетним осмејком.

Лабан даде своју исповест. Он је волео аристократије. Хтео је да буду јаке, величанствене и плаховите. Оне само, говорио је, учиниле су да уметности цветају. Он је жалио за господственим и свирепим наравима војничког племства.

— Како је само кукавно ово наше доба! додаде он. Лишивши политику њених неопходних пратилаца, ножа и отрова, ви сте је учинили безопасном, тупавом, глумом, брбљивом и кифтинском. Зато што нема једног Борџију, друштво умире. Ви нећете имати ни статуа у стилу, ни мраморних палата, ни речитих и узвишених блудница, ни ве-

штачки изрезаних сонета, ни концерата у вртovima, ни златних пехара, ни изредних злочина, ни опасности, ни пустиловина. Бићете срећни простачки, глупо, да скапате од те среће. Нека тако буде!

Већ од неколико тренутака господин Годе-Латерас правно је ситне, скидане покрете, као човек који се једва уздржава.

— Дивота, повика он, дивота! Ви имате много духа, господине Лабане. Али знајте, има исмевања која су хуљења.

Он узе свој шешир, стеже руку своме ученику, и одвуче у предсобље господина Алидора, коме је имао неколико речи да каже.

Лабан чу звецкање новца, и господин Алидор се опет појави.

— Како је наиван! рече Лабан. Али није рђав.

— Пст!... учини други. И каза неколико речи на уво Лабану, који одговори:

— Да сам знао да вам је потребан наставник, био бих вам послао свога пријатеља Браншина, моралиста, Идем патраг у к в а р т. Збогом.

Он је тако означавао квартал по превасходству, Латински Кварт.

Господин Сент-Лиси замоли вајара да Ремну, који није познавао Париз, нађе пристојан хотел у близини Ликсеанбура.

Већ су Лабан, гладан своју светлуцаву браду, и Ремн, чије је тело по особини расе изгледало расклиматано, снлазили један уз другог низ позлаћене степенице хотела, кад господин Сент-Лиси, нагнувши се над ограду, дозва свога сина и рече му:

— Бојим се да не заборавим, зато ти одмах кажем да ја свакако нећу ни да обиђем Ђенерала Телемака. Али, ако му ти одеш у посету, мени неће нимало мреко бити, а мајци нећу учинити задовољ-

ство. Телемак станује у Курбвоа, близу касарне. Збогом, збогом.

III

Реми се врло нејасно сећао своје родне куће у Порт о Пренсу, оног господског дома у стилу Луја XVI, у коме је било пуно осакаћених статуа и полугзбрисаних записа, оне оштећене, разваљене терасе засађене бананима, тешких махагонских наслоњача са главама сфинкса, у којима је он спавао у хладу, у тешком подневном ћутању; вароши ниске, сјајне, шарене, занимљиве као велики базар, и дућана куме Оливете. Колико је пута, сакривен иза сандука, крао прици банане или сапотиље! Матере се сећао, јер су њене жарке очи, заповеднички нос, жудна уста и величанствене бронзане груди, које су се победнички дизале из хаљине од белог муселина, урезали своју слику у детињску усмену. Колико пута видео је како она, сва прожета јаким мирисом, главе забачене уназад, влажних очију, својим кратким и презривим одговором, доводи изван себе господина Алидора, који је једнога дана скочно на њу шкрипци зубима, и штаном ударио по најлепшим раменима Антилских Острва.

Него, Реми је видео још многе друге ствари. Видео је бомбардовање и паљевину Порт-о-Пренса, пљачкање, покоље, погубљења, и опет покоље и погубљења. Он је видео своју куму Оливету како премлаћена лежи окружена проваљеним бурадима, између убица, мртвих пијаних од вискија.

Од прилике у то доба, после дуге вожње по мору, он се једне вечери искрца у једну варош величанствено осветљену. Француска му се одмах донала. Њега оставише у Нанту, у једном пансиону

улице дн Плато; тамо је животарно једноликим и досадним животом и вукао се из клупе у клупу не-престано цвокоћући. За време дугих лекција сисао је зашећерено воће и цртао карикатуре. Ученици су, сваког четвртка и недеље, двоје и двоје у дугачком низу, излазили у шетњу под старе брестове на обали Јлоаре, широке и плаве. Он није волео те изласке по ветру и киши. Да би их избегао, прене-магао се, те су га одводили у болесничку собу, где би се под покривачима купио у клупче као змијски цар у стаклету у музеју. Али, кад је требало ско-чити преко зида и отрчати на други крај вароши да се купи рум од кога су ноћу, у соби за спавање, правили пунч, мишићи његових ногу били су од челника. За учење се није много кидао, исцртао је по свешцицама слике свију професора, прешао у највиши разред, није научно ништа, заборавио је све, и сад су га послали у Париз и поверили стара-њу господина Годе-Латераса.

Три су недеље како је господин Сент-Лиси на мору, а учитељ је већ отпочео своје педагошко дело, вадајући ученика по крововима омнибуса од буле-вара Сен-Мишел на врх Монмартра и од Мадлене до Бастиље. Затим је ишчезао за осам дана. Лабан је Ремна сместио под кров једног врло доброг хо-тела у улици де Фејантини. и овај је устајао у подне, одлазио да руча, шетао се по сунцу, и, како је у њему остало нешто од дивљака, посматрао стакла-рију по дућанским изложима, а око пет часова ма-лим гутљајима испијао свој вермут. Он је помало заборављао свога наставника, ишчезлог већ од осам дана, кад му господин Годе-Латерас, преко теле-грама, означи састанак у два часа на мосту де Сен-Пер.

Тога дана био је мраз и Сеном је дувао оштар северац. Ремн се, заједно са једним стражаром,

шћућурно уз ливено подножје једне од четири гипсане статуе, и грчећи се, у досади, пружио покаткад врат да види како на мосту Сен-Никола искрцавају једну лађу натоварену воловским роговима. Чекао је већ по часа и спремао се да оде у најближу кавану, кад се, избивши на вратаоца Лувра, Господин Года-Латерас појави са лисницом под мишком.

— Данас сам вам заказао састанак, рече он Ремју, да купимо основна дела. Не тичу ме се Вергилије и Цицерони, који вам могу бити потребни, а које ћете без муке наћи код књижара из улице Кижа. Ја ћу се постарати само за важне књиге, према којима ћете образовати своју човечанску и грађанску савест.

Они убрзо дођоше на Волтеров Кеј и уђоше у један књижарски дућан.

— Имате ли дела Прудона, Кинеа, Кабеа и Ескироса? упита Г. Года-Латерас.

Књижар је имао та дела. Он их је, пред очима купаца, метао на гомилу, коју је Сент-Етисн са запрепашћењем гледао где узима размере куле.

— Господине, безазлено рече он књижару који је већ укрићао канал, додајте дењку још два-три романа Пол де Кока. Један сам почео читати у Нанту, и врло ме је занимао. Али надзорник ми га је узео.

Књижар одговори достојанственим тоном да не »држи« романа, и већ је канапом хтео везати књиге, кад га Г. Года-Латерас заустави. Предомислио се; он ће од свог ученика узајмити прве две свеске Француске Историје од Мишлеа, да нешто истражује. На тротоару стискоше један другом руку. Затим, пењући се на свој омнибус, Г. Года-Латерас повика:

— Проучавајте Кинеа вечерас! На посао!

Његова црна силуета за један тренутак дизала се изнад свију на крову; затим се измења са профилима обичних људи који су се возили седећи на двостраној клупи.

Вече се било спустило. Реми, слабо расположен да се врати у собу, где су га имала чекати основна дела, упутн се булеваром Сен-Мишел ка Билјеу.

Био је већ дошао до маварских врата јавнога бала, кроз која су, пред полукругом пажљивих радника и радница, студенти, трговачки помоћници и девојке гомилама улазиле, кад на другој страни улице, испод једног фењера, опази златну браду Лабанову. И поред њега које је прахом заспало дрвеће, и ветра који је повијао пламен гаса, вајар је читао један чланак из новина.

Сент-Лиси приближи се читачу.

— Опростите, што вас прекидам, рече он, јер мора да је врло занимљиво то што читате.

— Ни најмање, одговори Лабан, међући повине у џеп. Механички сам читао нешто доста глупо. Хшете ли са мном код М р ш а в е М а ч к е ?

Они се зауставише на најскупљенијем, најмаснијем, најцрњем, најдимљивијем и најсмраднијем месту улице Сен-Жак и уђоше у један дућан прекривен малим столовима, чије је дно сачињавала једна стаклена преграда превучена белим завесама. На зидовима, на прегради, на самом плафону било је слика. То су већином биле нескладне и дречеће скице чије су се јасне боје лепршале под светлупањем двеју гасних светилки у густој атмосфери дима од луда. Сент-Лиси који је веома волео сликање, улазећи, примети оно што је највише падало у очи, једног гаврана на снегу, једну голу стару жену с главом доле, комад говеђег меса на новинама и нарочито једну мачку на крову чија се мршава силуета, извијена у лук као средњовековни мост, оцртавала

између димњака, на огромном риђем месецу. То дело, једног младог импресионистичког сликара, служило је као фирма радњи. Млади људи пили су и пушили око столова.

Једна мала дебела жена, брижљиво очепљана, са великом белом кецељом која се преко груди напимала као једрила, погледа Лабана нежном живошћу својих очију, у којима као да је неколико зрнаца барута непрестано искрило. Она затражи од вајара мачку од печене земље коју је он обећао дати да је метне у излог између чипија са киселим купусом и куваним сувим пљпвама.

— Ја мислим га вапег мацања, о хранитељко Виржини, одговори Лабан, али га још не видим довољно мршаваг и довољно изгладнелог. У осталом, прочитао сам до сад само пет или шест свезака о мачкама.

Виржини, измирена с дугим чекањем, увери Лабана да је то врло љубавно што је довео новог пријатеља, рече да су Г. Мерсеје и Г. Дион ту, па ишчезе иза стаклене оgrade, у близини неке чесме, јер се ускоро чуло како шкрипе чаше које је прала.

Новодошавши седопе за један сто већ заузет двојицом гостију којима Сент-Лиси би представљен. Креол сазнаде да је Г. Дион млад, мршав и плав, лирски песник, а Г. Мерсеје, мали, црн, са наочарима натакнутим на носу, нешто врло неодређено и врло важно. У пивници је било топло и Сент-Лиси, осетивши се савим угодно, насмеши се, месната уста раширише му се, док је Виржини, посматрајући га кроз преграду својим изазивачким оком, налазила да је врло леп и врло отмен, и дивила се његовим мрким и сјајним образима, сличним металу њених судова које је она тако лепо рибала. Као све љубавнице које старе, Виржини је била врло чиста.

Песник Дион упита Лабана, са благошћу сла-

дуњавом и пакосном у исти мах, шта је било са епископом Гозленом.

И одиста, код Мршаве Мачке, од неког времена, много се говорило о статуи епископа Гозлена, коју су, веле, поручили код вајара Лабана за једно удубљење нове варошке куће. Без доказа, Лабан је признавао да му је поруџбина била дата, али он епископа Гозлена није видео како стоји у једном таквом удубљењу. Он га је видео само како седи у својој епископској столици.

Сент-Лиси попи чашу пива.

— Знате ли, рече млади Дион, да оснивамо часопис. Мерсје ми је обећао један чланак. Је л' те, Мерсје? А ви, Лабане, ви ћете водити рубрику уметности. Господине Сент-Лиси, надам се да ћете нам и ви нешто дати. Ми рачунамо на вас у колонијалном питању.

Сент-Лиси, који је толико ствари видео, пије се чудно. Он је пио, њему је било топло, био је срећан.

— У очајању сам што вам не могу учинити услугу коју ми тражите, одговори он. Али ја долазим из Нанта где сам био у пансионату, и нисам обавештен о колонијалном питању. У осталом, ја не пишем.

Дион је био запрепашћен. Он није разумевао како се може не писати. Али се сети да су креолни чудновати људи.

— Што се мене тиче, рече он, ја ћу за први број дати моју Зверску Љубав. Позната вам је моја Зверска Љубав?

Престар, погурен, свео с негдашњих беда многих, Бескрајно, ја хоћу да блудим по ноћи вртица твојих.

— То сте ви написали? узвикну Сент-Лиси са искреним одушевљењем. То је врло лепо!

И он испразни чашу. Био је очаран.

— Само имате ли новаца за ваш часопис? упита сумњалица Лабан.

— Зацело, одговори песник. Баба ми је дала триста динара.

Лабан је био приморан да ућути. У осталом, он је прелиставао неке купусаре које је тога дана купно, видевши их изложене на огради кеја.

— Врло занимљива ствар, рече он посматрајући малу књижицу са искрзаном црвеном ивицом. Једна расправа од Сомеза. — *Salmasius*, — о зеленаштву — *de usuris*. Даћу је Браншиу.

Онда се сетитише да Бранши вечерас није дошао код Мршаве Мачке.

— А шта ради тај јадни Бранши ди Тик? упита песник Дион. Пада ли још пред ноге руским кнегињама? Мора нам и он дати чланака за часопис.

Сент-Лиси упита Лабана да ли је то баш онај Бранши ди Тик, професор књижевности, о коме је једном било речи у Гранд-Хотелу.

— Баш онај, младићу, рече Лабан. Видећете га. Знајте да се он зове просто Клод Бранши. Његов нос врло дуг у осталом, нервозно подрхтава и пати од једног необично чудноватог таласастог кретања; отуда надимак који смо му дали. У осталом, Катон Утички* и Бранши ди Тик су два стојика.

— Господиле Сент-Лиси, рече песник, ја ћу вам прочитати своје стихове да бисте могли изрећи све своје примедбе пре штампања.

— Не! не! завика Мерсје, чије се мало округло лице згрчи испод наочара. Ви ћете му стихове читати кад будете сами.

* Игра речи: *Caton d' Utique*, Катон Утички, и *Branchut du Tic*.
Пример. Превод.

Разговор онда пређе па естетику. Дион је поезију сматрао за »природан и пренскопски језик«.

Мерсје одговори оштро: — Првобитан и природан језик није стих, него крик. Први људи нису узвикнули: Јест, у храм његов ја ступам, Вечног да обожавам.

— Они су говорили: Ху, ху, ху, ма, ма, ма! куик! Уосталом, јесте ли ви математичар? Не? Е онда, залудно је с вама расправљати. Ја расправљам само са противницима који знају математички метод.

Лабан потврди да је поезија узвишена чудовишност, величанствена болест. За њега, једна лепа песма само је леп злочин, ништа више.

— Дозволите, одврати Мерсје, наметајући наочари. Докле сте ви дотерали са математичком анализом? По вашим одговорима видећу могу ли дискутовати с вама.

Празнећи нову чашу, Септ-Лиси је мислио у себи:

— Моји нови пријатељи су врло чудновати, али врло пријатни.

Ипак, како савршено ништа није разумевао у препирки која је постајала врло жива, он напусти замршени конач разговора и бацаше по сали наивне и смеле погледе. Иза стаклених врата преграде спази Виржини, како га стрелја очима препуним љубави, брињући своје првене руке.

Он помисли:

— Врло пријатна жена.

Попивши још једну чашу, он се учврсти у тој идеји и том осећању.

Пивница се празнила мало по мало. Оснивачи часописа остали су сами око плочица које су остале од пивских чаша и ређале се у две гомиле сличне порцеланским кулама у каквој кинеској вароши.

Виржини се спремила да спусти плехани по-

кривач на излогу, кад се врата отвориле да пропусте једну дугу бледу фигуру, обучену у кратак летњи жакет, чија је јака била подигнута. Он је унапред истуривао огромне ноге равних табана и кукавно обувене.

— То је Бранши! повика дружина. Како сте, Бранши?

Али Бранши остаде мрачан.

— Лабале, рече он, волим веровати да сте ви из непажње однели кључ од свога атељеа, и да вас пуким случајем нисам на овом месту нашао, поћ бих неоспорно провео напољу.

Бранши је говорио са цинцонском отменошћу. За време док је, патећи од нервозног грчења, кољутао страшним очима и мицао носом од врха до ноздрва, из уста су му текли благи и чисти звуци.

Лабан даде свој кључ и замоли за опроштење. Али Бранши не хтеде пити ни пива, ни кафе, ни коњака, ни шартреза. Ништа не хтеде пити.

Кад му Дион затражи један чланак за свој часопис, моралист се дуго даде молити.

— Узмите, рече Лабан, његов коментар на Федона који је угљеном исписан по зиду мог атељеа. Даћете да га препишу, сем ако више волите однети мој зид штампару.

Бранши обећа чланак кад су престали да му га траже.

— То ће бити, рече он, једна студпја нарочите врсте о филозофима.

Он се накашља беседињчким кашљем, узе једну празну чашу, стави је преда се и лагано продужи:

— Ево моје тачке гледишта. Има две врсте филозофа: они који стоје иза моје чаше и мене, као Кант. Ви разумете тачку гледишта.

Дион је разумевао тачку гледишта. Бранши је могао продужити:

— Кад је, рече он, филозоф иза моје чаше, знате ли шта ја чиним?...

У том тренутку, угасивши једну гасну светиљку и спремајући се да угаси другу, Виржини обавести господу да је дванаест и по и да треба одлазити. Бранши, Мерсе и Лабан прођоше испод већ спуштених врата. Оставши сам у мрачном дућану, Сент-Лиси дочепа Виржини око паса и пољуби је неколико пута где је стигао, у врат, у уво. Виржини се за тренут опирала, затим се расплину и растопи у наручју мулатовом.

Међутим, Бранши, на тротоару, говорио је Лабану:

— Да ли ћу узети чашу и метнути је иза филозофа? Не. Да ли ћу узети филозофа и?...

— Зар ви пећете с нама, Сент-Лиси, викао је песник Дион, који је имао намеру да целим путем креслу декламује стихове.

Али Сент-Лиси не одговори.

IV

Тога јутра падао је снег. Пригушена лупа кола долазила је до прозора Мршаве Мачке и ту потмуло изумирала. Модрикаст одблесак оштро је осветљавао слике обешене о зиду и пасликаним фигурама давао изглед лешева. Седећи у пустом дућану, пред једним малим столом, Реми је гутао бифтек са кромпирима, док га је Виржини, стојећи пред њим, непомична, руку склопљених на својој белој кецељи, посматрала очима светитељке.

— Је л' те да је мек? говорила је она са заносом. Је ли вам доста? Има у кујни још један леп комад хладног росбифа: хоћете ли га? Ви не пијете!

Он је јео, он је пио, она га је побожно посматрала. Она је говорила:

— Дала сам вам тај гриерски сир; по њему су избиле капље; добар је. Г. Потрел је много волео такав сир.

А Реми је јео. Виржини му донесе још воћа и компота. Затим, пошто је дуго била утонула у мистично дубоко размисљање, она уздахну:

— Можда нисам имала право што сам овако поступила. Ви ћете бити као и други, господине Сент-Лиси. Сви су људи једнаки. Али ја, ја нисам жена као што их толико има. Ја кад се осетим привезана, то је за цео живот. Причала сам вам о Потрелу, како је са мном поступио? Руку на срце, да ли се требало тако понашати? Човек коме сам чинила све могуће услуге... Рубље му крпила; у ватру бих била скочила за њега. Он је имао духа, талента, и све. Али он је само један незахвалник.

И уцвељене очи госпоине дизале су се ка слици Мршаве Мачке, као да њу хоће да узму за сведока Потрелове незахвалности.

Њене широке груди уздигоше се, а сва три подбратка задрхташе; она додаде пригушеним гласом:

— И кад човек помисли да ја не знам: волим ли га још! Ако ме напустиш и ти, и ти, ја не знам шта ћу радити. Дођи вечерас, драги мој... Чиме вас могу послужити, господо?

Ова последња реченица, избачена са осмејком, тицала се двојице гостију који баш тад уђоше.

Сент-Лиси се осећао срећан. На испиту је био свечано пао. Али он се грејао покрај свих пријатељских пехи, смејао својим крупним чулним смехом, забављао се оним што види и чује, и ни о чем се није бринуо. Рђаво сакривано одликовање које му је доделила Виржини донело му је поштовање гостију Мршаве Мачке. Жене извесним знаком обележавају човека кога изберу.

Атеље Лабанов био му је још пријатнији од собе Виржинијине. Али пећ никад није била подложена. Ремну је то било криво, јер је већ помало цртао и почињао да слика. Лабан је говорио:

— Овај деран има нагон цртања. Он нема идеја, али има руку. Ја збиља верујем да треба бити глуп као Потрел, па моделисати тако добро као он.

Г. Годе-Латерас је с добром вољом покушавао да отргне свога ученика. Он је покатакд, око подне, на крову омнибуса, сплазнио са висина Монмартра, дахћући, улазио у собу свога ученика и узвикивао:

— Проучавајмо Тацита! Храбро!

Он је декламовао са смфазом: *Nox eadem Britannica peset atque rogum conjunxit*. Затим се заплитао у неку граматичку тешкоћу из које се извлачио врло неодређеним примедбама о великом писцу, који је, говораше он, усипан жиг утиснуо у чело тирана.

Кад би тако лекцију завршио, дизао се и дочепавши отменим покретом две или три свеске Прудона или Кинеа, које су нетакнуте спавале на орману, метао их под мишку, говорећи како хоће да чини нека истраживања. Реми их никад више није видео. После неколико месеца, од огромног дењака остало је само неколико распарених свезака. Једнога дана Реми их узе и однесе да прода једном књижару из улице Суфло. И никад више није било говора о основним књигама.

V

Време је протицало. Г. Годе-Латерас долазио је и покатакд давао лекцију своме ученику. Мршава Мачка није испуњавала сву душу Ремна, који је радо остајао у својој соби, занимајући се

грицањем екзотичних слаткиша купљених код једног бакалина креолца из улице Тронше. Откако је настало благо време, Ремп је, свакога јутра, отварао прозор и гледао на улицу. Њему је било задовољство да посматра каскање коња, који су му изгледали танка врата, дуга тела и широких сали. Од жена које су пролазиле сасвим доле, испред врата хотела, он је видео само горњи део шешира, косу, и сукњу надигнуту, и покатад трбух испод браде. Примећавао је грациозно нијање или смешну цуикање свију тих створова који су ишли својим лаким или трновитим путем. Он се забављао тим ишчезавајућим појавама живота и тај свој приказ није кварно никаквим рефлексјама. Јер, ниједна дубока мисао није још била проклијала под његовом густом косом. Али највише га је занимала кућа која је према њему ширила своју фасаду од новог камена, на сваком спрату пробијену са по пет прозора. Кроз полуотворена окна он је могао спазити делове танета, дрвенарију трпезарије, крајеве позлаћених оквира и углове намештаја. Све то, умањено даљином (јер улица је била широка), узимало је за њега сразмере и пријатност играчке. Лица која су се кретала у тим преградама личила су му на лутке изванредне финоће. Довољно је било да се каква запрепашћена глава појави на таванском прозорчићу на крову и сунцу изложи белаву лубању или жмираве очи, па да креолца баци у дугу веселост или га наведе да начини дванаестине скица које је цртао. За неколико дана он упознаде цео тај мали свет који се кретао на неколико метара од његовог прозора, у великој каменој кошници. На балкону петог спрата неки капетан у пензији (мора да је то био) сејао је семење у једном сандуку. У средњим спратовима послуга је по прозорима излагала простирке од жи-

вотпјских кожа. Покаткад, Ремн је виђао како пролази метла испред намештаја заспалог под навлакама према белим испуњеним шарима на зиду. У приземном спрату, један чиновник агенције писао је без предаха стојећи за високим столом за писање.

Али поглед Ремна пајволсо је да падне у собе четвртога спрата. Он тамо никад није видео ништа чудновато, ниш тајанствено; ништа што би улевало страсне мисли, ништа због чега би се младићу крв попела у слепоочнице. Прозори са четвртог спрата разликовали су се од других само по једном кавезу канаринки и једном врло малом лонцу цвећа. У стану коме су ови прозори давали светлост седела је једна госпођа која је већ била прешла четрдесету, спора и радна, врло мирна и чије се спокојно лице јављало сад на једном сад на другом прозору, увенчано остатцима лепе косе по средини раздељене белим сувише широким раздељком. Њена кћи, још дете у кратким хаљинама, имала је лепо косу своје матере, али јасније плаву и сјајнију, бујну и богату, једном врло фином линијом подељену у две масе. Она се кретала као дечко и није знала куда да дене своје руке и своје ноге.

И не онажајући, Ремн уђе у интимност те две особе и заинтересова се за једнолике послове њиховог живота. Знао је час обеда и час учења, време кад се иде у шетњу, и кад се уноси кавез с птицама, дане кад се оружја свескама и књигама да се иде на предавања. Знао је да госпође сваке недеље, у једанаест часова, излазе са молитвеником у руци. У све остале дане седмице, у десет часова пре подне, девојчица је седала пред пиано, чија је бакарна дршка сијала близу прозора позлаћеног салона. Ремн је видео две мале црвене руке, две руке девојчице, како брзо прелећу по диркама и свп-

рају гаме које он није чуо. Али она није дуго остала седећи на столпцици пред инструментом. Стала би на прозор, а, кад би овај бивао затворен, подизала би белу завесу, са прстодушном смелошћу гледала на улицу и наслањала на окно свој мали нос, чији би врх, спљоштивши се, побелео; затим би је нестало, без схватљивог разлога, као што тица прие. Обе, и мати и кћи, имале су детњске очи, отворене и јасне, очи без снова, које као да су говориле: »Ништа није помутило, ништа неће помутити наш мир пун љубави«. Мати, без сумње одавно удовица, показивала је најсавршеније спокојство. Њена доброта дебеле жене испољавала се у благим покретима без миловања и у њеној брижљивости без узнемиривања. Госпођица је била нагла. Зар се госпођица једнога дана није усудила да отвори прозор, нагнје се на балкон и даје знаке двома својим другарицама с којима је учила катехизис или посећивала предавања, и које су пролазиле улицом? И ни мало није изгледала збуњена, кад ју је мати увукла натраг у собу и, како је Реми разумео, послала служавку да дозове девојчице, које се попеше и рекоше једна другој без сумње врло смешне ствари, јер су се све три смејале из гласа. И, прско широке улице, њихов смеј допирао је до ушну Ремну, као једва приметно притање бисера који се претура.

Реми је сваког јутра пролазио крај Ликсамбура кроз чију је гвоздену ограду виђао таласаве брежуљке обрасле травом и жбунове екзотичног дрвећа под лаком маглом. Он је стижао до улице Карно и улазио у атеље. Кључ су му остављали под застирачем за брисање ногу.

Лабанов атеље био је тако пун књига да би човек рекао да је књижарски магацин. Гомиле књига дизале се око почестих кипова, заштитених под сасу-

шеним крпама. Пол је био сасвим прекрипен нагомиланим свескама. Корачало се по плочама од кожног повеза. Са свију страна биле су ивице пољешина са испупчењима од повезивања и вињетама, предње ивице црвене или шарене разним бојама, корице жуте, плаве, црвене, које су висиле полуоткинута. Огуљени крајеви фолно-формата зевали су и картон се листао испод искривљене које. Стара прашина лагано је покривала ову хрипу књижевности и науке.

Зидови су били некада бело окречени. Горњи део остао је чист, али докле човечји стас доишре они су били замрљани угљеном, и то је био полугрчки полуфранцуски текст. Коментар на Федона који је Брањин написао, кад му је дошло надахнуће после једне ноћи неспавања. Врата су била покривена записима различито написаним различитим рукама.

Највиши запис, урезан врхом перореза, великим словима, гласио је:

Жена је горча од смрти.

Други писан округлим словима, писаљком Конте, гласио је:

Слава телима женским која, античким начином,

Певају свету химну пластичне лепоте!

Пол Днон.

Трећи, записан кредом, невенстом руком, гласио је:

Донела сам опрано рубље. У понедељак ћу од вратарке узети прлаво.

Петн, који је угњеном набацао Лабан, гласно је:
А тино! вароши за навек достојна по-
штовања, да ти ниси постојала, земља
још не би знала шта је лепота.

Шести обележен укосницом која је боју лако
здерала, гласно је:

Лабан је стипса. Носи га ђаво.

Марија.

Било је још и других заниса на тим вратима.

У једном углу, крај пећи, једно коњско ћебе
било је бачено на књиге и новине. Те новине, те
књиге и то ћебе сачињавали су постељу моралиста
Браниш.

Једнога дана, кад је Браниш, седећи на свом
коњском ћебету, мислио на Демостена, немачке про-
фесоре и кнегињцу Федору, Реми, заузет препрта-
вањем једног бокала за воду, плазни је језик услед
претеране нажњс. Хтевши избрисати поправке он
запита филозофа да ли овај има у џепу мало сре-
дине бајатог хлеба и, не пазећи, назва га Браниш
ди Тик. Браниш раздражљив услед својих несрећа,
погледа га рачјим очима. Силан дрхат пројури му
дуж носа. Он изиђе бесан.

Песник Дион по кога је отишао у пивницу и Ла-
бан кога је пронашао на коју пред сандуком књига,
узеше његову ствар у своје руке. Песник Дион хтео
је крви; али сумњалица Лабан показа се благ и до-
веде до неке врсте измирења. Уосталом, Реми није
био злопамтило.

Моралист и Креонац поживеше у миру месец —
два. Али Бранишу чија је судбина хтела да он пати
рад жена, деси се несрећа да почне нежно загле-
дати у газдарицу Мршаве Мачке. Међутим, кад је
Бранишево лице изражавало нежност, оно је страхо-

вито личило на лице падавичара. Виржини, коју је посматрао крвавим избуљеним очима, уплати се и диже велику галаму о свом страху. Није пропуштала ни једну прилику да филозофу не покаже гнушање пуно врлине које јој је он уливао, и како је у исто време на Ремна бацала зпачајне погледе пуне сладострашћа, Браншиа изубадаше све жаоке љубоморе. Он је патио; постао је зао.

Прво се изузе на благог Лабана, који је имао двоструки грех: да прима неке мале ренте и да филозофу чини услуге. Свакога јутра, Бранши му је свечано враћао кључ од атељеа, који је вајар свакога јутра остављао под застирачем за брисање ногу, одакле га је Бранши узимао сваке вечери.

Месеца јула и августа Бранши се показивао горак, скептичан и јак. Преображавао се у великана. Презирао је жену која је, говораше он, нижа биће. Правно се да чак и не гледа Виржини, заповеднички тражећи од ње боце пива, које је Лабан плаћао.

О уметности стварао је трансцендентне теорије.

— Скоро сам видео у музеуму, говорио је он, једну фигуру мамута врхом белутка изрезану на плочи од фосилне слонове кости. Та фигура датира из преисторијске епохе; она је претходила најстаријој цивилизацији. То је дело једног бедног дивљака. Али оно открива уметничко осећање више од најлепше замисли Микел-Анџела. То је остварење идеално и истинито у један мах. А најбољи наши уметници жртвују било истину идеалу, било идеал истини.

Говорећи тако гледао је Лабана извртнутим очима. Али Лабан је био задовољан. Он потврди и разви мисао свога пријатеља филозофа.

— Уметност, каза он, пада уколико се мисао развија. У Грчкој, за време Аристотела, већ више није било вајара. Уметници су нижа бића. Они

лично на трудне жене: порађају се, не знајући како. Праксиптел је створио Венеру као што је мати Аспазијина створила Аспазију, сасвим природно, сасвим глупо. Вајари Атине и Рима нису питали Г. опата Винкелмана*. У естетици они се ништа нису разумевали, а начинили су Тезеја Партепонског и Августа из Лувра. Човек од духа не производи ништа често бити велико.

Бранини одврати накосно:

— Па, у том случају, зашто сте вајар ви који себе држите за човека од духа? Истина, ја од вас никад нисам видео ништа што би и најмање на свету личило на кин, попреје или барелеф. Ви немате ни један једини модел или скицу да покажете, и има добрих пет година како се нисте дотакли плета. Ако свој ателее задржавате једино да менн дајете уточништа, ја сам и вама и себи самом дужан објавити да ми неће бити мука наћи пошните на другом месту. Колико знам, ја вам нисам дао права да ме теретите својим доброчинствима.

Али, и поред све душевне величине, филозоф се не могаде одржати дуго на тим висинама. Он опет постаде слаб. Заборави мамута из музеума и доби очи само за Виријини. Он паде у суморну утученост. Ипак му се нађе један леп час у животу. Како је једнога јутра срео Виријини која се враћала с трга са по једном котарицом у свакој руци, знојећи се, дахћући, кашљуцајући и гушећи се услед почетка сишње, он, пола милом пола силом, пође за њом и измоли од ње да јој понесе котарицу с месом. Он се осети очаран. Та радост га поквари. Он се понада; усуди се на све. Једне вечери упуца се у кујну и дочена у паручје Виријини која је прала суде. Она

* Немачки археолог (1717—1768), писац Историје уметности код старих народа, који је први научним методом испитао античке споменике. Пр.

испусти један тањир и ужасно закреча. Не, кнегиња Федора није викала тако јако.

То изазва скандал. Песник Дион био је срећан. Очи Мереја светлуцање су испод наочара. Лабан је слегао раменима. Реми, мало наљућен, насмени се у себи кад је нашао своју освету. То је била освета ђака и дивљака због које се унапред облизивао. Он је остави да дрема у његовом облапорпом и леком срцу као тегла слатка у орману добре домаћице.

Песник Дион онет поведе реч о оснивању часописа. Протимогодишњи покушај пропао је, јер се десило да је бабиних триста динара отишло на домаће трошкове. Али Дион је примио других триста динара.

— Треба наћи наслов, говорно је он.

Растање се после два часа пошто су изређали велики број безумних или познатих именица.

Сутрадан, песник Дион поздрави скупи код Мршаве Мачке овим античким узвиком:

— Нашао сам: Идеја!... Идеја, нов часопис.

И стискајући међу прете заминиљени лист, главе нагнуте, уназад забачених аполоњских коса, лица озареног осмејком, он је у себи читао круним словима написано:

Идеја, нов часопис, директор Пол Дион.

— Каква идеја? упита сумњалица Лабан, мигујући своју жуту браду.

— Идеја ниже математике, до врага! одговори Мереје.

— Идеја надмоћи поезије и идеала над прозом и стварношћу, одговори Дион.

— А можда исто тако наговести моралист Браини са креслом сладуњавошћу, тарући свој кривудави нос, а можда исто тако идеја новог морала, за

чије излагање теорије нудим се ја, ако бих вам у том случају ипак био пријатан.

Лабан стави примедбу да би часопису ваљало дати назив не Идеја него Идеје, пошто је сваки имао своју.

Ипак се задржа први наслов и песник Дион на листу хартије за писма, пером којим Виржини пише своје рачуне, састави садржај првога броја у коме су требали бити:

1. Реч читаоцу, од Пола Диона;
2. Један неопредељен чланак о филозофији, од Клода Браншиа;
3. Један још већма неопредељен чланак о уметностима, од Емила Лабана;
4. Смртоносна драгана, песма од Пола Диона;
5. Нешто врло магловито о науци, од Гијома Мерсеје.

Што се тиче позорних и библиографских чланака, директор је то узимао на себе.

Пошто је текст тако био утврђен, Дион нађе у једној рђаво калдрмисаној улици кварта Сент-Андре-дез-Ар, неког штампара у пропадању, који са суморном равнодушношћу прими да штампа часопис. Тај штампар био је мали, ћелав, као крпа блед човек, чије је тело својим мршављењем подсећало на остатке свеће што догорела на промаји. Послови су му били у бедном стању. То је био штампар у очајању, али био је штампар. Он је штампао. Слао је коректуре које је Дион мастио по свима кафанским столовима. Али, морало се признати и поред неколико песама послатих директору Идеје са разних крајева Европе, рукописа није било довољно.

Број је обећавао бити тим мршавији што је Браншии оно написано од филозофског чланка губило под колеским канијама и што је Лабан имао наро-

читу потребу да прочита петнаест стотина свезака пре него напише прве редove своје уметничке студије. Чланак Мерсеја постојао је бар, али писац збијен у рукопису, у стилу, у идејама као у своме оделу, могао би тај чланак сместити у стакла својих наочара. Што се тиче Смртоносне драганае, она је већ била на трећој коректури.

У том тренутку Сент-Лиси, секретар редакције, предложи песнику Диону да му представи Г. Года-Латерас, који ће непременно дати један чланак. Била је то знаменита ноћ кад је Г. Года-Латерас сишао са крова једног омнибуса и ушао у радињу Виржиније. Он обрну кваку руком човека који зна да је зват; и док је ласкаво мрмљање дочекивало његов улазак, он пређе радињу африканском достојанственошћу, ублаженом кресолским увијањем. Чувши како га песник Дион назва »драги учитељу«, осмејак идола откри му све зубе. Али, одједном лице му поново узео израз поносне горчине. Видео је како Лабанов поглед клизи равнодушно кроз дим једне грдне луле. Он је знао да се Лабан једног дана ренио представити га у узвишеном ставу са бројевима часовника на трбуху. Од тога доба он је Лабана сматрао за једног од најковарнијих скептика. Испуњен том мишљу, он окрете Диону и Мерсеје своје водоравно лице и рече им:

— Млади људи, чувајте се скептицизма! То је отровни дах који пржи дуну у њеном цвету.

За часопис обаћа једну неиздату главу своје велике књиге о регенерацији човечанства помоћу црне расе.

Он разви своју идеју. Црна раса није била заражена губом хришћанства која већ осамнаест столећа нагриза све беле народе.

Исприча како је он, тек једанаестогодишњи дедан, шетајући морском обалом, лице у лице с неиз-

мерионићу, рекао у себи: »Свештеници залуд говоре; ја никада нећу веровати да је хришћанство ништа учинило за укидање ропства«.

Кад је излазио испратили су га. Омибус који је Сент-Лисен дозвоа, ближио се. Г. Года-Матерас, раздвојивши стиске руке, пријатељски ухвати за рамена свога ученика и повуче га у страну:

— Заборавио сам повчаник, рече му. Баш сам расејан! Позајмите ми грош — два.

Затим при руковању вешто ишчепавши једну белу пару, он ускочи на кров викинувши:

— Храбро, Реми! Проучавајте Тацита!

VI

И по други пут, најприродније на свету, испитивачи оборише Ремиа. Његово схватање тога испита било је све веома и веома нејасно и све даље. Кад је Г. Года-Матерас те, нимало чудне неуспехе, тумачио, све је узимало сумњив и мрачан вид.

— Нису они одбили вас, говорио је васпитатељ, они су мене одбили. На мене су ишчепавили кад су вас погодили, будите у то уверени. А! та господа са Сорбоне не праштају за мој последњи чланак.

После сличних говора, Реми је био тако потпуно збуњен да више није знао је ли тај бакалавреат књижевни испит или тајно удружење. Он зими доконча у сладостраском драмежу. Планићиво априлско сунце које је белело зидове пробуди га у пола.

Вранци су цвркулали по крововима. Капетан у пензији сејао је семење у зеленим сандуцима. Прозори тако дуго затворени и чија су окна недавно била замагљена од густе паре, отварају се, пропуштајући зраке још бледог дана, и први млаки дах пролећа. Реми, који је од летос изгубио из вида и мисли своје пријатељице са четвртог спрата, са за-

довољством поново спазн кавез са канаринама и бакарну ручицу гласовира.

Кад је први пут угледао у позлаћеном салону мајку и кћер, мало је требало на да их поздрави пријатељским наклоном. Један старчић седео је на канапеу, држећи између ногу шенир и кишобран, а по лицу му се видело да говори срдачно. Он је дизао руку и човеку се чинило да чује речи:

— Како сте порасли Марија, (или Жана, или Лујза!). Ето сте сад госпођица.

Реми је био мрзовољан што види једног странца да се тако посадио на канапе његових пријатељица. Не што му се старчић није донао. Сасвим напротив! Старчић је изгледао честит човек. Али Реми га није познавао, и Реми је помислио да те две госпође имају тајне за њега, што му до сад не беше пало на ум. Човек не може мислити на све. Он затвори прозор и дурно се до сутрадан. Сутра ујутру отвори га само зато да види је ли кавез са канаринама на своме месту. Он виде девојче, у округлом шениру, где трицка свој сунцобран и тапка ногама с нестриљивонићу младог коња, као што је радила увек кад је, потпуно спремна за шетњу, очекивала мајку која се задржавала пред огледалом, везујући траке свога шенира. Ипак, треба бити правичан, жена од четрдесет и пет година не облачи се као девојче у два или три тичја покрета.

Тога дана, као обично, мати подробно разгледа одећу своје кћер. Али, овога пута морало је бити озбиљна перода на сивој хаљини, јер мати рече нешто што се дочека са сваковерним ситним покретима дурења и нестриљења, подскакивањем и знацима очајања. Најзад, госпођица откопча дугмад на струку и неко гурну прозор који се, после неколико тренутака отвори сâм од себе. У том тренутку, Реми виде мајку која је, стојећи, држала у рукама сиву

хаљину и нешто зашивала, док је госпођица, у корсету и доњој сукњи, обучена у бело и кратко, чекала. Она окрсте главу и спази ђака како је гледа. Онда, леним покретом зимљивог детета које кунају, она обема рукама покри груди. Усне јој врло брзо изговорише нешто што је морало бити: »Мама! мама!«

Мати, врло мирна, смеже мало раменима као да хтеде рећи:

— Боже мој, госпођице, чудна ми чуда!

И она нехајно гурну прозор.

Од тога дана, не знајући баш због чега, Реми се уздржа од упорног посматрања својих суседа. Али њему паде на ум да оне могу отићи и да их он више неће видети. Та помисао га растужи. Мисли му узеше озбиљан и промишљен ток. Он рече у себи да је бакалавреат како га Г. Года-Латерас схвата мало озбиљна ствар и одлучи да буде сликар. Сликати! то му је изгледало јасно и лепо. Затим помисао на Телемака прође му кроз мозак.

— Треба отићи и видети га, помисли он.

VII

После другог неуспеха, Года-Латерас заузет јавним пословима, јако занемари свога ученика. Реми, који се утешио што не виђа свога наставника, одлазио је у Лабаков атеље да црта. Неупоредиви вајар, пронашавши на зиду кеја Малаке песме Колардоа, би испуњен дивљењем.

— Колардо је највећи међу француским песницима, говорио је он.

Док је тешка врућина притискивала варош од камена и асфалта, моралист Бранин био је оденут у дебео горњи капут са дугим длакама, због чега је, по речима својих пријатеља, лично на скита покривеног животињском кожом. Мисао о жени

није напуштала његов дух и расположење му никад није било тако крвожедно. Није више имао онај стари апетит којим је јео свакога дана један хлебчић од пет пара. Али, под тим густим руном њега је сагоревала неутољива жеђ. Једнога дана, кад је Реми по стоти пут, под Лабановим руководством, пречртавао манах за воду који су зими стављали на пећ у атељеу, моралист Бранши дочепа модел-суд и оде да га напуни на чесми. Кад се Бранши поврати влажна коса и браде низ коју је цурила вода, млади креслац баци на њега прикривен поглед који је нешто обћавао. Бранши је призивао муњу и жудно за северцем. Из најлепших Лабанових књига цпао је листове да на њима испишује мрачне и ужасне мисли. Олуја с пљуском освежи варош и олабави нерве моралиста.

Време је протекло; време је повратило змајево по узнемиренем септембарском небу, маглу по октобарским видицима, пећи са печеним кестеновима пред вратима винарских трговаца, поморанце у ручним колицима, чаробну лампу на савојчевим леђима и, под крововима белим од снега, у топлим трпезаријама, пару од печених гусака, о Божићу, о Новој Години, о Богојављењу. Али време није изменило срце Браншијево.

На Богојављење, око четири часа, пролазећи са песником Дионом преко трга Сен-Силпис, Реми баци поглед на ледене капавце који су упола покривали четири камена епископа и воду смрзнуту под њиховим ногама у студенцу. Он протрља руке и рече уз крупан смеј:

— О поноћи, овде на тргу, неће бити топло.

Затим су поразговарали, Реми са грубом радошћу, а Дион са префињеним задовољством, о неком писму које су послали по једном носачу, и нису се умарали наводећи му почетак: »Ви сте

мрки, а ја сам плава; ви сте јаки, а ја сам слаба. Ја вас разумем и волим вас». Зацело су били сковали какву одвратну подвалу, којом су били задовољни и горди.

Те вечери, Бранини је вечерао код Мринаве Мачке са Мерсејом који је старио и чије је смањено лице ишчезавало испод наочара, са Лабаном који је од осам дана био јако заузет једном књигом о учтивости у XVII веку, са песником Дионом и Сент-Јисном. Виријини им изнесе супу од купуса силнога мириса. Философ Бранини одгурну тањир из кога се дизала пара, који му је Лабан пружио. Та тешка храна њега би угушила, рече он. Лабан, дакле, није имао ни најмање појма о начину исхране својственом одабраним природама.

Један носач уђе, затражи господина Браниниа и предаде му писмо које је мирисало на перунику и на чијој је куверти, нежно сиве боје, био ударен плав монограм. Док је филозоф читао, многобројни дрхтаји пројуривали су његовим покретним носом. Најзад, метну писмо у џеп свога капута (фрака који му је Лабан био дао) и баци око себе поглед пун тајанствености. Сва његова сиромашна и узбуђива крв оживе му лице, ишарано црвеним жилицама. Био је преображен. Нос му је изгледао обасјан унутрашњим огњем. Дион је посматрао црвене пруге на својој сервјети. Реми је ножем по соли у сланику правео брда и долине и чинио се сав заузет посматрањем поларних предела у минијатури које је стварао и разоравао са ћудљивом свемоћи каквог лапонског Јехове. Разговор који је носач прекинуо, млигаво се продужи. Само је Лабан имао нешто полета. Врло занят учтивошћу XVII века, он је жалио за Лујем XIV.

— Краљ Сунце није вредно колико Цезар Бор-

вија, говорио је он. Али био је много бољи од Права Човекових и »бесмртних начела«.

Бранини је покатакд турао руку у џеп свога фрака и нешто притискивао уза срце. Занесеном дубоким сновима, њему се, с времена на време, из патечених и испуцалих усана, отимале медене речи о регенерацији човека помоћу љубави. Још у једанаест часова диже се да изиђе; доњом страном рукава протрља он свој преник, што је од његове стране била несбична префињеност и неумерен култ своје спољне особе.

— До виђења сутра! рече му Лабан.

Али филозоф промрмља неколико тајанствених речи о свом могућном личезињу и промаче напоље тако лако, рекао би човек да је постао ваздухаст. После неког времена Дион и Лабан изиђоше из Мршаве Мачке.

О поноћи, моралист је у балској одећи обилазио око Студенца четири епископа. Неколико задоцнелих пролазника живо су ишли преко трга. Вода која се била прелила из корита замрзла се по асфалту, и моралист се клизао при сваком кораку. Оштар ветар покретао је крајеве његовог фрака. Али као слепи коњ, који окреће млин, моралист је нишао бескрајном нивицом округлог каменог корита. По пустом тргу, једна млада радница, без сумње задржана каквом авантуром, пресећала је ветар живим ходом и чврстим кораком праве Парижанке. На општинском часовнику изби један час, а моралист се још окретао. Само су звонке потпетице двојнице поћних чувара једноликим лупкањем реметиле ћутање ноћи. У један и по филозоф се удали да испод фењера поново прочита намирисано писамце.

»Ви сте мрки, а ја сам плава. Ви сте јаки, а ја

сам слаба; ја вас разумем и волим вас. Вечерас, о поноћи, будите на тргу Сен-Силпис, око басена».

Састанак је био тачно означен. Философ опет заузео своју кружну стражару. Иње га је покривало дијамантским прахом. Крајеви његовог фрака, од влаге отежали, висили су. Трг је био пуст. Он се још дуго окретао. Затим, преварен, изнурен, очајан, клону на једну клупу и оста непомицати са главом међу рукама. Кад се поново диже, учини му се да спаси Диона и Сент-Лисна како се, трчећи, губе у мраку улице Опоре-Швазије. У његовој болној глави блесну светлост, и нос његов уздрхта од гнева.

Сутрадан, обавијен својим коњским ћебетом, он изјави Лабану да ће убити Сент-Лисна.

— Мени није много стало до мога живота, рече он, али ми је још много мање стало до његовог живота.

Лабан узалуд покуша да га умири.

За то време Ремп, спокојан и без злопамћења, уживао је у благој топлоти своје перине и мислио:

— Инак би требало једног од ових дана обићи Ђенерала Телемака.

VIII

Телемак, у платненој капи на глави и опасан белом кецељом, сменно се, са прага свога дућана, на лепо јутарије сунце које је плавило прашњаву алеју, засађену мршавим платанима. Поглед му се пружао десно до касарне, одакле је допирало трептање труба, и лево до Царевог »круга«, у чијој средини се налазило једно подножје које је плакало за својом статуом. Широка алеја била је са обе стране ограничена ниским грађевинама и празним земљиштима по којима су се ређали бели ко-

чеви праља. Виске крчме на углу улица, које су гледале на необрађену земљу, биле су замрљане црвено-мрком бојом, да би привукле погледе и издалека изазвале жеђ војника и радника. Све остало, зидови и земља било је једнолико сиво. Две куће које су се дизале преко пута Телемакове радње имале су малтерисану фасаду три спрата високу, са малим стубићима, овалним прозорима, украшену бистама по удубљењима, испуцалу, ољуштену, плесиву, са окнима закрпљеним округлим хартијама и дроњцима обешеним по прозорима. Смешане групе деце и паса мицале се у прашини. Војници су лагано ишли ка узвишењу, а жене у једноставним сукњама носиле су ведре или корпе. Дућан Телемаков био је црвено обојен; пза окана један комад од говеђих леђа и бифтек били су изложени у чинијама. Телемак је држао за уши једног мртвог зеца и осмејкивао се. Сјајан емаљ његових косих очију, са стране уздигнутих испупчењем јабучица, блистао се на његовом лицу од абона, спљоштеног носа и меснатих усана. Још црна вуна коврцала му се по глави. Али чело, које је ћела оголила, подизало се забачено и откривало један део лобање, чији је врх сачињавао неку врсту кресте.

Седећи на својим стражњим ногама Мирагоана је са интересом посматрала људе, животиње и ствари. Али слободна од страсти и мирне душе, она се спокојно грејала на сунцу. Понекад, испружајући унапред интелигентну главу, својим увиђеним језиком лизала је успрену крв на њушци зеца кога је Телемак држао за ноге. Затим, задовољена овим деликатним чулним уживањем, она је поново посматрала алеју, а реп јој је покатакд уздрхтао.

Телемак изврну зечију кожу као рукавицу и,

спустивши на један мали сто одерану животињу која се сијала у најлепшим тоновима, он је вешто расече и комађе поређа на једну чинију.

Затим уђе у дућан чија су спољна врата водила у малу башту украшену ладњацима. Пошто је врло чисто приправио своје јело, он седе, док је шерпења од црвеног бакра певала на пећи, и остаде замишљен. Његове очи које су изгледале скоро намалане на сасвим новој играчки, нису гледале више ни у што. Телемак је бесумње видео нешто друго а не своју пећ са четвртастим плочама од фајанса, калајну тезгу и столове са мушемом, јер је мрморио неку чудновату, благу песму и говорио одсутнима. Најзад, бацивши један поглед на зеца који је, како куварн веле, лагано крчкао:

— Мирагоана, рече он, чувај дућан.

Мирагоана управи на њега свој интелигентни поглед и приђе каменом прагу, који заузео је са изразом важности. Телемак се попе у једну врло лепу собу, обложену шареном хартијом, по којој се слика лова на дивљег вепра бескрајно понављала. У тој соби од намештаја био је један ормар од ораховине, постеља са белим памучним завесама и четири стола, и она је служила у исти мах као соба за спавање гостионичару и трпезарија недељним друштвима. Телемак извади из ормара један ковчег који метну на сто и опрезно отвори. Тај ковчег био је пун ствари, увијених у свилене мараме и хартије. Он, једно за другим, одви један црвени шал, сполете са китњастим ресама, обоце за уши, један крст и једну значку непознатог ордена и велики шешир са ширитима на коме се сваки од два рога завршавао огромном златном кићанком. Кад се та блага распрострањена по столу, Телемак их је посматрао својим зачуђеним погледом малог детета, затим на своју коврцасту главу метну шешир, чије се ки-

ћанке затресоме, уви се у црвени шал своје жене Оливете, и посматраше се у свом малом ручном огледалу.

Он тада поново преживе свој прошли живот, и поврати се времену кад је био ђенерал. Поново виде блесак крунисања Његовог Величанства Фаустина I, плаве огртаче војвода, кнежева и грофова, црвене хаљине барона; црно лице царево, уоквирено златном крупом; Оливету, коју су, у хаљини са шлепом, довели у двоколицама и која је заузела место међу госпођама усред цркве. Све му је било пред очима, хиљаде боја хаљина, топовска паљба, војна музика и узвици: Живео Цар! Затим је видео великолепне светковине у царској палати, кад су, под светлошћу свећа и кристалних полијелеја, у бесном ритмичу игара, бели муслињски струковни пуцали, стежући величанствене црне груди госпођа. Он поново виде војнике постројене пред његовим очима на голој и светлој равници. Сви, спремни за битку, показивали су му своје оружје. А он, Телемак, с рукама на леђима, као Наполеон са бакрореза, пролазио је кроз редове и говорио:

»Војници, ја сам с вама задовољан!«

Затим му се у успомени указаше мрачније слике. Он виде догађаје који су убрзали његов пад. Кад је у децембру 1851, са царском свемоћношћу, развијајући свој дух плашљивог и свирепог детета Сулук захтео да зарати са доминиканском републиком, Телемак је, на челу своје бригаде, учествовао међу послатим трупима којима је заповедао ђенерал Волтер Кастор, гроф од Крављег Острва. У својој прокламацији војсци Император је био рекао: »Официри, подофицири, војници! Људи са Истока, говедари из Санто-Доминга бежаће испред вас. Идите«. Пун поверења у речи свога цара, ђенерал Телемак, метнувши свој шешир са кићан-

кама, носећи на грудима императоров и војнички орден Светог Фаустина и велику ленту хаитске Почасне Легије, накићен шпритима, нациџан, босоног, гордо је ишао на челу црног пука, који је представљао претходницу, кад одједном снажан плотун изненади га на граници једног воћњака банапа. Зачућен, разгневиљен, запрепашћен, он трупима окрете своје унакажено лице и узвикну са искреном речитошћу:

— Цар је исмејао сиромах свет!

На те ђенералове речи бригада окрете пете и побеже свом брзином. Пустивши у посао опруге својих мајмунских мишића ногу и исплазивши језик, Телемак поново заузео место на челу трупа, не брижући се о пушкама, шаторима, пакетима финека и сандуцима бисквита остављеним на путу. Добивши вест о тој војној операцији, Сулук уздрхта свим својим удовима и, да би себи повратио срчаност, нареди да се ђенерал Волтер Кастор пушкара. Издаде заповест да се ухапси ђенерал Телемак, који осам дана остаде сакривен у тропској шуми на обали. Француски консул, на молбу лене госпође Сент-Елиси, прими Телемака и даде га пребацити на кров Најаде, која се припремала на пут за Марсеп.

При тој усномени Телемак узео израз интелигентног пса кога су ишибали, и поново уви крст, сповете и шенир у свилене мараме. Он, забринут, погледа кроз прозор да когод није прошао алејом, и, пошто је драгоцен ковчег поново метнуо у заључани ормар, сиђе у дућан и наћи неколико кани воде у мирисну шерпу која је певала.

Часовник, прикуцав изнад места за тезгом, показивао је једанаест часова. Гомила малих мапучића са замршеним чуперцима и којима су крајњи кошуље вирили кроз руне на панталоницама,

јурну на стаклена врата у облаку прашине. Оштро кричање дизало се из тог облака.

Телемак се појави на прагу са једином чинијом за супу пуном заосталих комада живине и печене рибе чисто увијених у хартије. Мирагоана, пажљива и озбиљна, седећи на прагу, са репом који је подрхтавао, надгледала је раздавање.

Преврћући једно друго, мали народ опседе две ноге Телемакове, који командова нарочитим тоном кроз нос:

— На десно, stroj се!

Онда се деца поређаше у једну линију, са рукама уз ноге, испружена врата, очију увећаних од жеље.

Телемак их разгледаше неко време са веселом озбиљношћу, затим:

— Одговарајте на прозивку, рече он. Број један... број два... број три...

И свакоме је давао његову порцију. Број један, два и три побегоше, обема рукама стежући уз трбух свој део укусних ствари и поједоше га сваки у по једном углу, бацајући око себе неповерљиве погледе.

— Број четири... број пет... број шест...

Број шест, који је био риђ, одгурну број четири, који је рамао, и чија се пилећа кост откотрља у олук.

Мирагоана начући уши, број четири поново узе своју кост, и ђенерал Телемак, пошто је тако по обичају снабдео своју војску, врати се пећи. Видевши да је зец добро, он извуче из фијоке једну малу дрвену пушку црвено обојену, и зовну Мирагоану. Она се приближи оборених ушницју, а изгледало је као да хоће да каже:

— Боже мој! чему све то може служити? Не ваља ни то узалуд живот чинимо сложенијим; ја ни-

како задовољство не осећам да вршим обуку. Али пристајем на то да бих била пријатна своме господару Телемаку.

И, стојећи на својим стражњим шапама, Мирагоана пусти да јој се уз ружичаст трбух прислони мала дрвена пушка.

— Узми оружје! Пред перси!

Мирагоана учини по команди. Али су јој мишићи на ногама изнемагали; она паде на четири шапе и, оставивши оружје на плочама, нишући се, пође дућанском прагу.

— Рђаво, млитаво, рече јој Телемак. Поновићемо сутра.

Али Мирагоана непомична, начуљена, лању двапут. Затим поче трчати од прага пећи, док су јој стражњи покти куцкали по плочама.

Са сламним округлим шепиром какве носе мрнарци, Реми уђе у дућан и представи се Телемаку који му, у својој радости, без речи окрете леђа, да би отворио једну боцу белог вина.

— То сте ви м у ш е*, рече црнац, ви м у ш е Реми, син м у ш е министра и кумче сироте моје жене Оливете, која је продавала арак, кокосово пиће и сапотиле у Порто-Пренсу. Мулати су је грозно убили у њеном базару и попили су јој тафлу. Догађај се надугачко описао штампаним словима у Хаитском Монитору. Конзул, м у ш е Морел-Латас дао ми је да га прочитам. И мени је било жао, јер је Оливета била добра жена. Како сам задовољан што вас видим, м у ш е Реми! Оливета није више била млада кад сам је узео за жену. Телемаку се смејали што узима стару; али Телемак је знао да што је жена старија, она боље кува. Седите, м у ш е Реми. Ево

* Mouché, како Црици изговарају monsieur, господин.

белог вина које неће више остарити, јер ћемо га ми испити.

И црнац стаде дуго да се смеје. Кад је отцепио боцу, одухнуо восак са грлића, он се замисли и рече:

— Живот не траје увек, али смрт траје увек.

Затим, приближивши своје дебеле усне уву Сент-Лисна, додаде полако:

— Па онда, тамо горе, у једној кеси, ја имам приличну суму новаца да дам сазидати Оливети леп споменик.

И опет поче да се смеје. Он запита како је госпођа Сент-Лиси, која је тако лепа жена, и хтеде да сазна шта Реми ради у Паризу.

— Спремам се за бакалавреат, одговори младик зевајући.

Телемак није знао шта је то бакалавреат, али је мислио да то мора бити »нешто добро«.

Он се кучну чашом, зажмиравши својим мажним очима. Затим упита Реми хоће ли он бити ђенерал.

— То је лепо, додаде он уздишући, то је лепо. Али ђенерал понекад има незгода.

Реми, коме је Црнац био забаван, рече:

— Телемаче, ви сте били ђенерал под оним злим мајмуном Сулуком?

Телемак се узбуни. Његове дебеле усне уздрхташе. Он промуца:

— М у ш е Реми, не треба тако говорити о цару.

Реми је од свога оца слушао како се Телемак страшно плаши Сулука, како верује да је он још жив, зато додаде:

— Ваљда се не бојите сенке Сулукове да ће поћу доћи и повући вас за ноге? Има десет година како је Његово Величанство мртво.

Црнац лагано одмахну главом:

— Не, муше Реми, рече он.

Узалуд му је Реми говорио да цео свет зна како је Сулук умро 1867, на Јамајци. Црнац одговори:

— Не, никако! м у ш е Реми. Цар није мртав, он је сакривен.

И чело Телемаково збора се на тврдој лобањи.

Из бакарне шерпе испаравао се добар мирис мяса и зачина. Црнац опет постаде срећан и рече смејући се:

— Сад ћемо ручати, м у ш е Реми.

Он разастре столица и постави под једним ладњаком обраслим у дивљу лозу. Мали крчмарев врт гледао је на поља засађена салатом. Насип версаљске железнице затварао је видик. Реми је расејано гледао ово поље, кад се Телемак опет појави, уста раширених до ушију, у пари од јела које је носно обема рукама.

— Ово је нешто добро, м у ш е Реми, рече он.

И они ручаше са добрим апетитом. Мирагоача, која је имала да чува дућан док обед траје, с времена на време бацала је на њих поглед са судбом измиреног створа.

Кад су довршили јело од зеца и залили га аржантејским вином, они се са слашћу зауставише код бријског сира који су размазивали по меком хлебу.

— Телемаче, вама је овде врло угодно, рече Реми, који се сам осећао како се може пожелети.

Али како у људској природи лежи да се без престанка стварају нове жеље, Телемак уздахну и рече:

— Знате ли шта мојој радњи недостаје, м у ш е Реми? Недостаје сликан мој портрет, у позлаћеном оквиру. Мој портрет био би нешто лепо изнад тезге. Тамо горе, у једној кеси, ја имам круну

суму новаца за гроб Оливетин. Али ја бих радо одузео један мали део за сликара који би начинио мој портрет.

Сент-Лиси одговори да ће ђеперал имати свој портрет не окрњивши маузолеј куме Оливете.

— Ја сам сликар, рече он засењеном Телемаку. Кад опет дођем понећу своје платио и кутију са бојама и начинићу вам портрет.

Два војника које огласи лајање Мирагоане затражише две боце пива. Док је Телемак био под трапом који је затварао подрумске степенице, Реми, чија се лула била угасила, приђе тезги да узме жижице. Онда виде како алејом пролази старчић кога је био сназио у позлаћеном салону госпође из улице Фејантин. То је одиста био исти старчић, са истим белим залисцима и истим кпшобраном.

— Телемаче, Телемаче! повика младић.

Испод подигнутог трапа појави се Телемак сличан подземном, али добронамерном духу. Он се смејао између две боце пива које је хтео одмах отчепити и послужити војницима за столом. Али Реми га снажно повуче за његов бели капут и зачуђеног одведе до дућанског прага.

— Телемаче, познајете ли оног старог господина? упита он, показујући прстом повијена леђа старчева.

Притежући боце на груди, Црпац одговори, гласно прснувши у смеј:

— Зацело, м у ш е Ремп. То је мој газда. Он се зове м у ш е Сарнет. Тражићу да ми учини неке поправке на тавану.

Не пуштајући куварев капут, Реми брзо рече:

— Телемаче, не тражите поправке од тога старца.

Затим додаде скоро претећим тоном:

— Плаћате ли ви своју кирију, Телемаче?

Али како се могло помислити да гостионичар који у истој кући станује двадесет и једну годину не плаћа своју кприју?

Реми затим дознаде да су Г. Сарнета држали за богатог, да је најчешће живео у Нормандији где је имао добара, и да је јавне споменике мерно својим кишобраном.

Млади човек одушевљен повика:

— Телемаче! ја ћу начинити ваш портрет. Насликаћу вас као ђенерала, у оделу врача, у шеширу са црвеном перјаницом и са четири еполете.

Али Црпцу се лице уозбиљи и доби покајнички израз:

— То би било нешто лепо, м у ш е Реми, рече он. Али то не треба чинити због цара, који би се наљутио. Он је сакривен. Ви ћете ме насликати у црном фраку и метнућете три днаманта на моју кошуљу.

Силазећи алејом Сен-Жермен, Реми, и ако потпуно без размишљања и никад изненађен свим што се дешавало у њему и око њега, запита се зашто се осетио сав узбуђен кад је видео да пролази стари познаник госпође из улице де Фејантин.

IX

Пошто је дуго размишљао о сиво-бисерном писму, о богојављењској ноћи, о састанку код студенца, моралист Браниш створи идеално схватање тих догађаја. Не само да више није мислио пролити крв Сент-Лисиа, него је Креолац, у духу филозофа, постао потпуно стран тим знаменитим догађајима. Бранишу пође за руком да једино помоћу своје унутарње свести позна истину о своме доживљају. Пун презирања према тврдњама Ремиа који се јавно признавао писцем сиво-бисерног пи-

сма, он је, са свом извесношћу непосредног сазнања, био уверен да је то писмо писала једна дивна и неутешна жена, биће ретко и реткога порекла. Низом индукција за које су само можда не хелије једног метафизичара биле способне, моралист је доказао себи, до најјасније очевидности, да је та жена била једна данска принцеза, да се звала Вранга, и да је она, пошто је ставила на се накит пун чудне и меланхоличне поезије, како би пошла Студенцу четири епископа, пала мртва у своме будуару, окружена тропским биљкама чији је мирис, симбол њене љубави према Браншиу, био прекрасан и смртоносан.

Редом како су се ове отмене и тужне чињенице њему јављале као последица субјективног испитивања и унутарњег истраживања, моралист их је саопштавао своме пријатељу Лабану, који у томе није видео ничег необичног.

Последица ређања тих открића о принцези Вранги била је да моралист Бранши потону у речиту тугу.

— Ја морам, говорио је он, нарочитим мукама испантати неупоредиви злочин што сам проузроковао смрт једног изузетног створа, финог као племенити коњ и ученог као Хипатија.

Болни дрхтаји јурили су дуж његовог изразитог носа. Вранга је била једини предмет његових разговора. Он је од сад живео само са покојницом. У свом очајању заборављао је да од Лабана зајми одело. Увпјен у своје коњско ћебе као у покров, он је са узвишеном меланхолијом лутао по булевару Сен-Мишел.

— Видите, говорио је пријатељима, који су га заустављали, ја сам у жалости.

И показивао је на својој глави нешто што је личило на крст око нечега што је личило на шенир.

Док је филозоф Бранши тако носио прилику за пришезом Брангом, Сент-Лиси је према газдарици Мршаве Мачке показивао све већу и већу хладноћу. Он се никад није усуђивао ни сам у њену радњу и избегавао је удалити се од својих другова да потражи книжнице на столу близу чесме код које је Виржини вечно прала чаше.

Он је постајао озбиљан и марљиво је сликао. У осталом сад је у Лабановом атељеу био једаи жесток радник, људина снажних мишића и широких плећа, који је, с кошуљом раздрљеном на косматим грудима и подавијеним рукавима, сликао целога дана, речи не говорећи. Његово сељачко лице, земљано и избраздано, обрасло оштром брадом, није изражавало никакво осећање; његове округле очи гледале су увек, а у њима се никад ништа није могло видети. То је био Потрел. Потрел чију је незахвалност Виржини одала. Вративши се из Фонтебле где је две године провео у сликању, он је сликао код Лабана, очекујући да буде празан атеље који је био најмио на Монмартру.

Потрел је говорио мало и рђаво. Нагнувши се над платно са палетом у руци и жмирећи оком, он је на теорије Лабанове одговарао једну једину реч: »могуће«, коју је изговарао једним удисајем разговарајући цев своје кратке луше.

Лабан му рече једнога дана:

— Пошто је Апсолутно неостварљиво, уметник не може постићи апсолутну лепоту.

— Могуће, одговори Потрел.

И продужи да слика.

Њему је долазио један модел, диван мали Талијман, плачљивац и лажљивац који му је крао дуван. Сент-Лисиу се указа прилика да слика по унутрима. Кад би се Потрел дигао са своје столи-

чице да протегне ноге, он је давао Ремну кратке и јасне напомене и поново се прихватао свога посла.

Ипак једнога јутра, он је чешкао браду и грицао нокте. Реми га запита зашто ништа не ради. Потрел пружи руку у правцу стакленог крова и рече:

— Проклетa стварчица не да ми да сликам.

»Стварчица« је била само сунце које је по ателеу лило заслепљујућу светлост.

Потрел је много јео. Ишао је у кочијашке крчме. Кад би му Реми говорио о Мршавој Мачки, Потрел се задовољавао само смешењем. Једнога дана ипак запита да ли Виржини још увек има лепе форме. После много узалудних покушаја, Реми једне вечери успе да га одвуче у радњу улице Сен-Жак. Виржини, црвена као божур, изнесе незахвалнику велико парче шунке.

— Једите, Г. Потреле, говорила је она. Добра је, мека. Видите, савијена јој је сасвим бела. Ви не пијете? Пробајте ово пиво; ја сам га разлила у боце прошлог месеца. Ви сте некада пиво волели.

А Потрел је јео и пио, док је Виржини, стојећи крај његове столице, озарена серафимским осмејком, премирала при сваком залагају који је гутао овај ћутљиви и снажни човек.

Реми изиђе из пивнице, а газдарица то и не примети. И он одахну весело, као човек ослобођен великог терета.

Враћајући се дома, он сrete вратара куће, у којој су становале две госпође, где улази у винарску радњу, и вратарку која се заговорила са пиљарицом на доста великом одстојању. Онда му дође једна изненадна мисао: уђе у празну ложу и покуша не би ли могао пронаћи име госпођа са четвртог спрата. Он нађе на кутији за писма забележено: Госпођа Лурмел, рентниерка.

Сутрадан кроз прозор виде госпођицу Лурмел која је тицама сипала воду у мали чанак од порцелана. Он је и нехотице погледа са топлином живе симпатије. Она га виде и тек лагано окрете од њега свој безазлен и одважан поглед. Он запази да она више није дете и да је лепушкаста.

У то доба он је неколико пута преко недеље ишао у Курбвоа. И портрет Телемаков мало по мало излазио је из платна. Био је то врло рђав портрет. Али Телемак је њиме био очаран. У вече, кад му је дућан био затворен, он је метао портре на сто између две свече, па је играо к а л е н д у, или са благошћу певушно кроз нос:

Канга до ки ла,
Канга ли.

Седећи на својим стражњим ногама, Мирагоана је озбиљно присуствовала тој церемонији. Једног дана дође јој да с пуно љубави олиже још не-сасушен нос на портреу. Штета која отуд произиђе била је лако поправљена.

Телемак је замало жалио што на платну, покрај њега, није била Оливета у црвеном шалу. Али се помирио са судбом и поново је играо к а л е н д у.

X

Устајући, Реми је мислио како је јуче свршио Телемаков портре и како је то, у своме роду, изврсна ствар. Он са задовољством виде како у оквиру суседног прозора две мале руке ударају по диркама гласовира; оне више нису биле црвене и ударале су мање суво. Али опази да је лустер увијен у навлаку од муслина, и да је у стану, обично тако мирном, био велики перед.

Мале руке затворише гласовир, ишчезоше, за-

тим се повратише са марокенским торбама и кутијама за шешире. Реми, који је предосећао неки озбиљан догађај, не напушташе место посматрања и припази на кућни излазак. После два часа стражарења, он виде вратара патовареног пирамидом од кофера и кутија, једна кола где стоје пред вратима, затим служавку госпође Лурмел како трпа у кола путничке торбе и још кутија.

Он онда, шчепавши своју кутију с бојама и сручивши у џеп новац из фијоке свог стола за писање, гологлав, у собној блузи, у папучама, јурну низ степенице, па на улицу. У пролазу заустави једног зачуђеног кочијаша и упути га да прати фијакер у који је видео како улази један крај сукње и који се већ кретао под пирамидом што се клатила.

Обоја кола пређоше Париз и зауставише се, једна иза других, у дворишту станице Сен-Лазар. Реми пође за двома госпођама и пређе за њима, у свом собном оделу, степенице станице. Госпођица Лурмел обазре се да види тог чудноватог путника, кога је врло добро познавала. Она га је гледала са изненађењем, у коме је у исти мах било и подсмеха и дивљења. На каси где се продају карте он се придружи госпођи Лурмел и зачу да тражи две карте за Авраиш; иза ње узе и он једну карту за Авраиш, и одахну. Било је четири часа и двадесет минута, а воз је полазио у четири и тридесет и пет. Госпођа Лурмел отиде са својом кћерцом да преда пртљаг. Реми није имао да изврши никакву формалност те врсте, али му је било потребно учинити неколике корисне куповине. Он отрча једном продавцу хаљина у улици Пешиниер, не гледајући, узе два пли три одела и плати трговцу, који једва уздржа јаку жељу да га ухапсити тог купца. Али Реми крикну очајно:

— Ципеле! узвикну он, ципеле!

Трговац, леп Јеврејин са јарећом главом, љубазним устима и немилосрдним очима, хладно одговори да »не држи обућу«.

— Ваше! дајте ми ваше! повика Реми очајан.

Али Јеврејин, све више и више неспокојан, начини тако мрачан израз, да Реми утече у папучама и са својим капутима, које обуче успут у гунгули живе улице. У суседном дућану откачи један шешир, и плати га у лету. Било је четири часа и двадесет и пет минута. Реми јури на станицу и у четири и тридесет и два уће у чекаоницу, у коју до тада можда није ступио ни један путник у папучама. Два ока боје као љубичица која га при доласку дочекаше, као да су му говорила: »Ми смо вас чекали. Ви сте врло необични са вањим мрким лицем, новим хаљинама једва натученим и у вашој јутарњој обући. Али ви нам не задајете ни страха, ни туге. Не изгледате нам рђави и имате израз смелости који нам се не чини ружан. То је све што имамо да вам кажемо. За остало обратите се мами«. Ако су очи од љубичице тако говориле, погледи госпође Лурмел одавали су ону врсту забринутости која се види код кокошака кад им се пилићи маме на мрве хлеба.

Реми с пуно пажње остави матер и кћер саме у вагону и смести се у други крај воза. Седећи на своме месту он се прво запита где би, кад и како могао купити цинеле, затим, пребројавши новац и напавши да има још 21 динар осети се сигуран. Најзад, упита се да, случајно, није заљубљен у госпођицу Лурмел.

XI

Осам дана после Ремновог одласка, Г. Готелатерас, обузет изненадним недагошњим жаром, са

Тацитом у цепу, упути се хотелу у улици Фејантин. Тамо сазнаде да му је ученик ишчезао. Један облак пређе преко његовог узвишеног чела, преко чела у коме би се, да је огледало, одблескивало само небо, галеби Тихог Океана и звездана кола двају светова. Виши духови имају предосећање чешће него они други. Г. Года-Латерас имао је предосећање. И због тога, одрекавши се старог непријатељства, отиде у Лабанов атеље.

Вајар, који никаква појма није имао о времену и простору, не могаде ништа рећи. Али га одведе код хранитељке Виржини, која је Ремиов нестанак сматрала као последицу туге, а о природи те туге није се изјашњавала. Али даде разумети да она можда није страна том догађају. Ако је, као што се бојала, Г. Сент-Лиси подлегао каквом љубавном очајању, она је због тога неутешна. Али ипак не може се сав свет задовољити, кад жена није као толике друге што су. Она ништа није учинила да изазове љубомору Г. Ремиа на Г. Потрела. Заврши изјављујући да је поштена жена и да себи нема шта да пребаци. Она узе слику Мршаве Мачке за сведока своје невиности, и врати се у мрак где је имала обичај да пере чаше.

Г. Года-Латерас, забринут, врати се на висине Монмартра. Одатле сиђе сутрадан на крову једног омнибуса и поново оде у атеље који је био изабрао за средиште операција. Тамо нађе моралиста Браншиа, који се, увијен у своје ћебе, занимао састављањем једне расправе о љубави. Обузет својим предметом, Бранши га изложи:

— Љубав је, рече он, апсолутна само између два бића која се никад нису видела. Две душе су у савршеној хармонији једино у вечном одсуству. Самоћа је неопходан услов дефинитивне страсти.

Г. Года-Латерас одоле дражи једног беседнич-
Франс, Мршава Мачка

ког двобоја у тим узвишеним регионима. Он запита моралиста да ли је видео Сент-Лисиа.

Креолчев нестанак, о коме Бранши баш ништа није знао, учини да из главе филозофа плусну извор неоториве интуиције. У трен ока њему се открише многе ствари. По њему, тај нестанак морао је бити у тесној вези са смрћу принцезе Вранге. Тајанствено понашање Г. Сент-Лисиа, у околностима које су претходиле и следиле тужном и поетичном скончању принцезином, било је, у очима моралиста, такве природе да је оставило вечиту грижу савести у души младог човека, привидно лакоумног, али у ствари подмуклог.

— Принцеза Вранга морала је умрети, додаде филозоф ведар и спокојан. Њена смрт била је неопходна, да би се љубав према мени, која се у њој била зачала, могла оваплотити у апсолутноме. Међутим, задржавајући у неколико махова писма која ми је принцеза писала и чији сам текст ја васпоставио интуицијом, и предавши ми уз сатанску прокију само последње писмо, Г. Сент-Лиси учинио је злочин који га је врло вероватно одвео до самоубиства.

Тако проговори Бранши, чији је нос подрхтавао на бледом, местимично црвеном лицу, испод закрвављених и унезверних очију. Лабан стиже на време да одвуче на улицу несрећног васпитатеља који је пренеражено млатарао кишобраном изнад своје главе.

— Јадни мој моралист, завика Лабан, никад лепших идеја није имао! Једно зрно фосфора у мозгу, и то би био гениалан човек! Али он има два зрна фосфора. Ето, у чему је несрећа!

Лабан се ссти да му је Сент-Лиси са одушевљењем говорио о неком црном ђенералу, крчмару

у Курбвоа. Вајар је мислио да ће тај Црнац нешто знати; у осталом он је желео да га види.

Они се успеше на кров једнога трамваја који их одвезе на трг де л' Етоал. Лабан се по нагону застави код прве кафане коју је видео и заборави се пред чашама у бескрајном блебетању. Г. Года Латерас му је надугачко одговорио. Лабан га не саслуша и одговори му. Тако су красне теорије биле развијене. Одједном вајар убоде ваздух палцем и рече:

— Било би једно средство да се ова ствар учини сношљивом за око.

»Ствар« је била Триумфални Лук.

— Средство је то просто. Али ви ћете видети да се на то и не мисли. Ипак би доста било сместити на подножје зграде довољан број крпача, пискарача и продаваца печених кромпира; ови последњи били би нарочито корисни због дима. Те страћаре би морале бити забатаљене и уз њих би ишле погрешно исписане фирме и грубе слике. Онима који би те зграде направили дозволило би се да из споменика, нарочито са углова, поваде камење, што би му врло корисно ублажило оштрину. Добро би било руке, које после извлачења остану, испунити лопатама земље и ту земљу засејати буковим и храстовим жиром. Букве и храстови, чије би се зелене круне развиле на разним висинама, одменили би једноликост сивих површина, и, пружајући своје коренове у саме зидове, проузроковали би живописно извијугане пукотине. Требало би много бршљана, али та биљка пузавица неће нам недостајати; она живи на камену. Ветрови и птице у прашини пукотина засејаће шебој, који воли старе зидове, и хиљаде других травки. Каменолом, жедал влаги, купиња и дивља лоза никнуће и множиће се где стигну. Голубињаци, смештени на врху зграде

начиниће га зупчастим. Под сводовима ласте ће саградити своја гнезда. Јата гавранова намамљена лешевима пољских мишева пашће, у сутон, на украсе грађевине. Онда, када буде тако са интелигентном бригом одржаван, Триумфални Лук ће песници моћи посматрати, сликари пресликавати и држати за уметничко дело. Момче, чашу пива!

Ноћ је падала. Уметник и мислилац морали су напустити намеру о даљем наступању и поново се доше на монпарнаски трамвај.

XII

Док се госпођа Лурмел са својом кћери смештала у кућицу од сивог камена и стрњике у једном слабо посећеном крају на приморју, на неколико километара од Авранша, Реми, весео и осећајући свуда па себи слан ваздух, ишао је на суседни вашар, носећи кутију са бојама. Остало му је још само 14 дин., али је имао ципеле. На улацима трга низала се многа кола једна за другим. На тргу, испод дрвећа засађеног у четвороуглу, по пет у реду, била је смеша првених лица, опточених плавом брадом, телећих леђа са којих се љуштила балега, рогова, свињских њушки, сјајних сапи и белих капа. Скичање свиња које су вадили из кола надвишавало је исодређени жагор животиња и људи. Док су се жене, са златним ланцем око врата, преко намучних марама на грудима, држале укочено у својим једноставним сукијама покрај кола и строго надгледале, људи, у плавим, широко набраним блузама, разговарали су о пословима, пијући јабуковачу у крчми пуној мува.

Реми прође испод грање од зеленике и, са својом хартијом и писаљкама, заседе за један сто у крчми. Начини један портрет, затим још један, па

joш један, затим портрете свију сељака који су га гледали. За сваки портрет тражио је пет гроша. Али се кесе нису дрешиле.

— Идите, зовите ваше драге, рече уметник. Ја ћу их сликати.

У гомили настаде жагор и тројица или четворица необично веселе браће гурнуше пред Ремна једну дебелу девојку. Она је била пурпурна, готово љубичаста, и смејала се од ува до ува. Реми начини једну скицу на којој се девојка познавала по калн и крсту. Један од веселе браће потражи у једној вуненој чарапи белу пару за сликара, а цртеж, пажљиво савијен на четворо, метну под своју кочијашку блузу.

Овлада мњење да Парижанин добро погађа сличност, и Реми се отуд врати са неколико белих пара у џеповима.

Он остаде да ноћи у крчми која је задржала највећма сеоски вид и где се била сместила госпођа Лурмел, и сутрадан се појави на жућкастој обали, где су биле поређане шарене кабине.

Море, плаво на видику, лагано се дизало и заплускивало песак зејтинастим и зеленкастим. пеном оперваженим таласима. Влажно и благо небо, једно онако притворно небо које милује и пали нежну кожу варошана, затварало је округли видик. Умерен ветар који је дувао са ширине задиркивао је тоалете Парижанака. Витке жене, у оделу за купање и са косом под капама од гуменог платна, јуриле су пред талас. Он спази госпођицу Лурмел, чији се љубичасти вео слободно лепршао.

Њему дође жеља да јој скочи око врата, али виде како, са угла једне стазе која је умирала на песковитој обали, изби Г. Сарнет, са истим белим записцима и истим својим кишобраном.

— Добар дан, господине Саристе, рече он изненађеном старцу.

После четврт часа, они су били добри пријатељи.

— Ја врло волим старе споменике, рече Г. Сарист. И ево, овакав каквог ме видите, ја сам три недеље провео док сам измерио све зидове цркве на брегу Сен-Мишел. По једној, мени својственој навици, ја сам се при мерењу послужио својим кишобраном. Тако, средња висина стена на којима је манастир јесте седамдесет и два кишобрана, а, у цркви, стубови средника немају мање од тридесет и седам кишобрана, три дршке и два доња плехом окована краја.

Г. Сарист је био очараан кад је дознао да је Реми сликар. Они закључише да заједнички искористе цео Авранш. Г. Сарист ће мерити све историјске споменике, а Реми ће узимати скице.

— Представите ме госпођи Лурмел, рече Реми.

И кад је добричина рекао: »Г. Реми Сент-Лиси, син Г. Сент-Лиси, бившег министра на Хаити«, Реми се поклати пред госпођом Лурмел занемелом од изненађења и пред младом девојком која преко мере рашири своје очи од љубичице, док су јој се уста развлачила.

Тога дана увече, госпођа Лурмел и њена кћи, налаћене на прозору, удисале су ваздух засићен сољу и гледале месец који се дигоа изнад светлуцавог мора.

— Али, дете моје, говорила је госпођа Лурмел, ми ништа не знамо ни о његовој породици, ни о његовом имовном стању, ни о његовом владању.

— Али, мама, ја га волим, повика млада девојка са смелошћу невиности.

— Шта то говориш, Жана? прихвати мати. Ти га чак и не познајеш.

А Жана, чије су лепе очи сијале мало јогу-
настом нежнoшћу, одврати:

— Мама, ја га не познајем, али га знам.

XIII

Г. Алидор Сент-Миси, који је већ дванаест часова у Паризу, још није видео свога сина. Он га је узалуд тражио на станици и узалуд чекао у хотелу. Тај недолазак вређао га је; његови нерви, поремећени дугим путем, поново су, на мирном хотелском душеку, осетили љуљање лађе и труцкање експреса. Он се пробуди незадовољан. Неодређена нелагодност која му је пролазила кроз удове одјекивала је у мозгу.

Упола лежећи у фијакеру и трескајући се по калдрми узбрдних улица, он је са рђавим расположењем мислио на васпитање свога сина, којим је Г. Гode-Латерас тако млитаво руководио. Прошле су четири године, а Реми још није положио испит. Зар је ради таквог резултата он за наставника изабрао сиромашног, али вишег човека! Он се бољем надао од Г. Гode-Латераса, од њега тако речитог и строго озбиљног у политичким кафанама. Писма која је добијао од наставника, љутила су га због њихове неодређености и празнине. Осим тога он је био бесан на Ремиа, што овај није дошао на станицу да загрли оца, као што му је била дужност. Мирис пржене рибе допре му до ноздрва и раздражи их. Фијакер се лагано пео, а мршави коњ који га је вукао, сагнуће главе и исплажена језика, излагао је грбачу ударцима бича. Најзад се кочијаш заустави без речи. Пред вратима фијакера оштро су се издигали сто и шездесет степена улице Котеп.

Синхавши с кола, Г. Алидор даде кочијашу петодинарац који овај, бубуљичав у лицу, огroman и

прашњав, стисну међу зубе, не изјашњавајући се даље. Онда започе једна дуга нема сцена. Кочијаш, споро прекрећући на седишту своју циновску телесину, претресе руком један од својих џепова, одакле извуче једну кесу, заустави се да припази на коња који се грчевито трзао, испита други један џеп, потера коња неколико корака унапред да се склони од једних таљига које му нису сметале, изврну мале џепове свога првеног прсника и на послетку показа огорченом путнику тридесет и пет пара. То је све што је могао да врати. Другог новца није имао. Г. Алидор му бесно окрете леђа и зачу како овај гунђајући шиба свога коња. Беспрекорне лаковане ципеле зашкрипаше на расклиматаном камењу улиције Котен, и степен по степен, пређоше стрменити пут кроз који је пробијала кухиња и лепљива влага. Најзад, пошто се склизео низ љиגעаве унутрашње степенице, Г. Алидор повуче за срницу напу која је висила крај плесивих врата. После доста дугог ћутања, врата се отшкринуше и пропустише једну главу повезану шареном марамом, чији су крајеви штрчали као рогови. Висок човек, тргнувши се иза сна, натукао је на брзу руку панталоне, упрскане врло старим блатом које се љупило. Ваздух је био тежак од мириса влажног дувана. Зеленаста светлост, исцрпена многобројним одбијањем, с муком се провлачила кроз прљава окна. Политичке карикатуре биле су чолама прикачене за зидове. Умиваоник је био претрпан прљавим и раскупусаним књигама. Један комад сапуна, један чешаљ и половица земичке мешали се са рукописима и речницима на столу за писање. Та беда откривала је такву навпку лепости и переда, да Г. Сент-Лиси, пошто је само један поглед бацио по соби, познаде наставника као да га је двадесет година пратио из кафане у кафану. Несрећни крео-

лац трудно се да достојанственостију свога држања ублажи срамоту свога стана.

—Извините ме, рече он бившем министру, што вас примам у нареду једне хелије модерног пустињака.

И додаде усправљајући се:

— Бенедиктинци Деветнаестог Века, то смо ми!

И, кришом, трпао је себи у џепове чешљеве и комађе хлеба које му је бешчестило сто.

Г. Сент-Лиси мораде у себи признати да је сам себе преварио, а није га преварио други. Како би Г. Годе-Латерас могао некога преварити! Тај бла-тави гуштер био је достојан сажалења, али ако је било осећања туђег души Г. Сент-Лисиа, то је сва-како било сажалење. Он је могао да се љути само на себе, а то је баш најмање праштао невином учи-тељу. У своме гневу, он је стискао уснице и бацао мрачне погледе. Али ускоро осети нарочиту сласт да се претвара. Он се напреже да проговори својим благим гласом јаког човека и да каже скоро умн-љатим нагласком.

— Драги мој господине Годе, опростите што сам вас изненадио тек што сте из постеље (И какав поглед баци на оно што је учтиво назвао постељом!). Прва моја посста јесте вама. Ићи ћемо да изнена-димо Ремиа, кога сам ја известио о своме доласку, а који се о њему врло мало бринуо. Хоћу ући да му извучем.

На те речи учитељ целим телом уздрхта од страха, и ма како да је високо дизао главу, видео је изнад себе загонетно лице мулатово.

Он покуша да се осмехне и муцајући одговори да је Ремии дао један дан допушта и да је ђак данас бесумње учинио излет на село.

Несрећник је добио само један дан. Он га про-веде у тражењу које га сатре од умора и не доведе ни до каквог открића.

Сутра у јутру, већ у осам часова, Г. Сент-Лиси опет се појави у ћелији, коју је бенедиктинац деветнаестог века био мало довео у ред. Он сам стајао је у њој, у белој кравати, са оним стоичким изразом који га је при церемонијама чинио тако значајним. Страх који му је уливао бивши Сулуков министар није му био једина мука. У купалишном ћорсокаку имао је мало кредита, а, како није имао ни динара, на њега беше дигнута хајка. Двеста динара које је сваког месеца примао у хантском консулату, редовно су били крњени отплаћивањима која је давао разним набављачима. Јер он је био поштен. Остатак суме није дуго трајао. Његов омиљени покрет био је да сеје злато.

Он пође за Сент-Лисием у крајњој бризи која га је заносила, заслепљавала, доводила изван себе и мало по мало прелазила у равнодушност. Тргујући се, разбуђен гласом Хаићанина, који је кочијашу споменуо улицу Фејантин, покуша да добије још неколико часова.

— Драги господине, рече он, мало има изгледа да ћемо Г. Ремна затећи сад, пего после подне, у време моје лекције.

Мулат, неповерљив и притворан, посумња да се од њега нешто крије. Њему као да је било драго прикупљати у намети разлоге за освету, и одговори савршено доброћудно:

— Хе! лепо, хајде да ручамо. Ви мора да сте гладни, Г. Года.

Ручали су у једној кафани на булевару. Учитељ је мало јео и са ужасом посматрао како циповски мулат гута месо које је потхрањивало његову снагу. Никад му тај човек није изгледао тако велики и тако широк. Огромне руке са бронзаним мишићима извиривале су из његових маншета са златним дугметима, док је Хаићанин говорио готово са

детиньском благошћу. Светлуцање његових свирепих очију било је ублажено трепавицама са поверењем спунтеним. И то поверење увећавало је стрепњу учитељево. Ручак се отеже са ликерима и цигарама. Ипак се сврши. И кола која је довео послушатељ, однесоше оца и учитеља улици Фејантин.

Учитељ се надао пекаквом чуду. Он је готово очекивао да, благодарећи изненадном Провиђењу, затече Ремна у соби, где капље над својим Тацитом.

Прва реч газдарице хотела била је као удар грома.

— Г. Ремн се није вратио, рече она; треба јавити полицији.

Г. Алидор се окрете наставнику, скрстивши обе руке. Лице му је остало мрко и тамно, али усне су му биле беле и очи закрвављене. Стиснутих зуба, он упита гласом из грла:

— Где је он? Ви ми за њега одговарате!

Затим опружи своју снажну руку и дочепа за мишицу учитеља који, пошто се земља под њим, испред хотелског бироа, није отварала, диже главу и погледа на зид поред кога су водиле степенице. Чак и у својој пронасти он је остајао узвишен. Г. Сент-Лиси баци у страну један поглед, виде бакарне свећњаче поређане на једном послужавнику, кључеве са нумерама и један оглас продавца ликера, ствари које су сведочиле европску цивилизацију. Да је око себе видео голе брежуљке антилске, стрмените литице водом излокане и тропске шуме свога острва, он би, по свему судећи, подлегао страшној жељи да удави наставника. Он се уздржа из поштовања према континенталним наравима, и задовољн се да каже:

— Ја вас нећу оставити, док га не нађете.

Онда отпоче низ вожњи у фијакеру. Г. Годс-Латерас водио је немог мулата. Он је с њиме руча-

вао по раскошним хотелима, примао љубазне осмејке послуге и јео сочна јела. Увече се, по меким саговима, пео уз хотелске степенице, а уз њега пела се преко мере издужена сенка његовог пеизбежног друга. Он је улазио у лспу собу, чији се кључ за њим обртао, да тек сутра ујутру зашкрипи само да би га вратио том раскошном и свирепом животу. Један фијакер који их је чекао на улици узимао их је и котрљао целогa дана. Отишли су код Мршаве Мачке. Виржини пред оцем показа много интереса за сина. Она је, говораше, крпила рубље Г. Ремну. У ватру би била скочила за њега. Она није жеп као што их толико има.

— Идите, погледајте где се излажу лешеви, додаде она, уздишући.

Затим умаче у кујну да се тренут после појави, носа првена и збрчаних очних капака, држећи у руци рачун који Г. Ремн није био исплатио.

Она се исто тако користи приликом да Г. Годае подсети на трошак који је учинио. Али човек од гвожђа био је заборавио новчаник. У осталом, он се више није борио. То ропство у котрљању изнуравало га је. Из Мршаве Мачке њега одвукоше у Лабанов атеље. Милујући своју светло-рићу браду, вајар изјави да још не види покајнички споменик жртва тираније. Сад изучава флору Антилских Острва. Он показа Сент-Лисиу ногаре већ у пола затрпане нагомиланим књигама.

— То су биле Ремнове ногаре, рече вајар. Деран је почињао да слика мајмунском вештином.

— Мој син је сликар! узвикну Г. Сент-Лиси зачуђен.

И покретом који му је већ био прешао у навик, он гурну учитеља у кола која су их чекала. Одоше управнику полиције; одоше Диону, који је састављао једну песму испод укрштених мачева;

Једна мртвачка глава и на њој црна образина која се завршавала чипком, стајала је на ормару с књи-гама. Одоше Мерсеју који је живео са једном ба-бицом чврсте грађе и снажне боје. Одоше на крај Батињола, у ателје у коме је Потрел сликао. Одоше некој госпођици Марији и некој госпођици Лујзи, која бившег министра назва »тата« и покупа да га примамн.

Једног дана, после изврсног ручка, и гледајући већ фијакер који је требао да га повезе, Г. Года-Латерас упита Г. Сент-Лиси нека му бар дозволи да оде у свој стан и промени кошуљу и чарапе. Али отац, не одговарајући му, заповеди кочијашу да се заустави пред првом радњом на коју наиђе.

Тога дана, ишли су Телемаку. Мирагоана која никад није видела фијакер да се зауставља пред ду-ћаном њеног господара, залаја забринуто. А кад Телемак виде да силази бивши царев министар, њега обузе поштовање и ужас.

— То сте ви, м у ш е Сент-Лиси!

Рече, и ућута, а уста му остадоше отворена.

Он је бацао у фијакер плашљиве погледе, у страху да тамо није сакривен Сулук. Али осигуран у томе погледу, он упути један осмејак Г. Года-Латерасу и уђе у подрум да допесе две боце пива.

У његовом одсуству господин Сент-Лиси про-матраше портре који је, у позлаћеном оквиру, висио изнад места код тезге.

— Је л' те, м у ш е, да је то нешто лепо? рече Црнац, коме је само глава вирпла из пода. То је м у ш е ваш син насликао. М у ш е Реми је вештак.

Отац баци па учитеља поглед двеју зеница препуних црнога отрова. То је било све.

Кад је од бившег министра дознао да је Ремна нестало, Телемак се дуго премисљао. Његове очи полузатворене као у мачора, који пада у сан, из-

гледале су да хоће нешто да прочитају из очију Мирагоане. Најзад затресе главом и рече са религиозном озбиљношћу:

— Муш е, љубав је однела младог човека. Младе људе тресе љубав као брата Воду кад игра по змијском кавезу. Стара жена која добро кува јесте нешто добро. Али и лепа млада девојка јесте нешто добро.

Телемак ућута.

— Ви знате где је мој син, рече му Г. Сент-Лиси.

— Да, муш е, одговори му Телемак; он је тамо где је млада девојка. Упиташе га где је млада девојка о којој је говорио.

— Ја не знам, муш е, одговори он.

И насмени се као мало дете.

Г. Сент-Лиси више није могао постићи. Он гурну учитеља са његовим пакетом кошуља и чарапа у фијакер, и закле Телемака да му јави све што би могао открити о Ремју.

XIV

Телемак је био обучен у црно. Изгледао је врло лепо у свом грађанском оделу, и послужитељ хотела без устезања упути га на почасне степенице.

— Добар дан, муш е, рече Г. Алидору кога нађе у ружичастом кућном капуту и панталонама с наглавницама. Ја знам где је муше Реми. Он је тамо где је млада девојка, а девојка је у Авраншу на мору.

Он затим објасни како је, пошто је у више прилика приметно да се младић много интересује за Г. Сариета, сопственика из Курбевоа, помислио да то мора бити због какве девојке. Он је преко месарке и преко хлебарке дознао да је Г. Сариет, који се мало дружи, тутор једне младе девојке, сирочета

иза оца, која с матером станује у улици де Фејап-
тин. Говорило се да је та девојка лепа. И знајући
да је Г. Сарнет отишао са својом пупилом у једно
мало село близу Авранша, Телемак више није сум-
њао да је и м у ш е Реми у Авраншу. Он потврди да
ни отац Јосиф, пророк, не би боље погодио, чак и
иошто би играо на змијском кавезу.

Г. Сент-Лиси потрча да извади из затвора учи-
теља који је почињао да се привикава на тај живот
изобиља и пренеражња, и рече му да спакује своје
кофере. На ту свирепу иронију Г. Года-Латерас по-
гледа таваницу очима пудлице и мученика које су
га чиниле тако дирљивим. Једног гостиничарског
слугу послаше да му купи неколико цепних ма-
рама, и он се, седећи уз мулата, морао котрљати по
нормандијској прузи.

Два путника провели ноћ у Авраншу. Сутра
ујутру блага светлост засипала је сребром пешчалу
обалу залива, у дну кога је брег Сен-Мишел узди-
гао своју мрку и зупчасту пирамиду. Г. Сент-Лиси
одвуче Г. Года-Латераса до путничких кола која су
их имала одвести у село где су купатила. Бивши
министар завали се у купе, а свога заробљеника
даде сместити под кони, између два сандука чији су
му крајеви упирали у ребра.

Дошавши на обалу по лепом нежно сивом вре-
мену, Г. Сент-Лиси затвори своју жртву у једну
хотелску собу. Гостиничарка коју су испитали од-
говори да је Г. Реми, у друштву са Г. Сарнетом, оти-
шао тамо према стеновитој обали, поневши своју
кутију с бојама. Одиста, после десет минута хода,
Г. Алидор нађе свога сина који се мирно био дао
на сликање стења. Оцу дође у исти мах жеља да га
премлати штапом и да га свом спагом загрли. Није
знао коју од двеју жеља да задовољи, кад му Реми
паде око врата.

Он више није био оно велико, мрзовољно дете које је отац видео пре четири године. То је био снажан младић, сасвим бодар и добро расположен. Израз лица био му је отворен и насмејан.

— Каква срећа, што сте дошли, тата! повика он. Хтео сам да вам пишем. Г. Сарнет, кога вам ја представљам, представиће вас госпођи и госпођици Лурмел.

Г. Сарнет престаде да мери стене кишобраном, и поклони се.

У вече, под неизбројном војском звезда, Г. Алидор Септ-Лиса, украшен свим креолским дражима, давао је своју руку госпођи Лурмел да се мало прошетају по обали.

Реми је корачао поред Жана и гледао како плаве сенке ноћи силазе са девојчињих трепавица на њене округле образе. Она окрете своје очи свеже као орошене љубичице, и, откривши зубе на које је падао месечев зрак, рече:

— Мама, никако, ама никако, није разумевала зашто сте ви пошли на пут у исти мах кад и ми, без пешира, у панучама и у кућњем капуту. Али ја, ја сам добро разумела да је то због тога што ви хоћете да ме узмете.

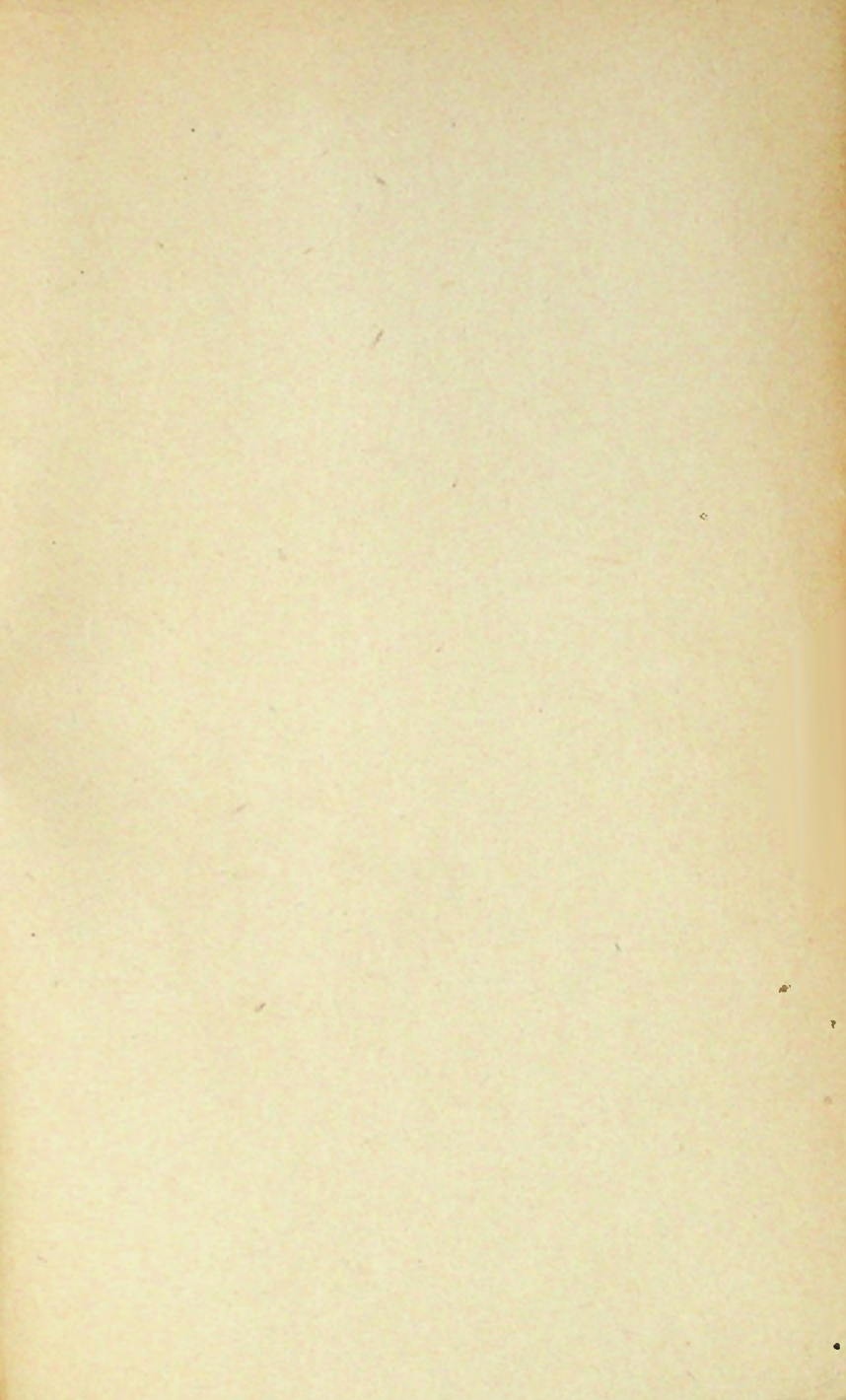
Г. Алидор, оставши сам са сином, рече му упола нежним, упола набуцитим тоном:

— Девојка је сасвим како треба. Ти такву ниси заслужио. Погрешно сам што госпођи Лурмел нисам испричао какав си живот водио у Паризу, лулежу! Знаш ли бар сликати?

Одједном се луни по челу:

— А она будала Годе кога сам оставио закључаног соби! узвикну он.

НАРОДНА БИБЛИОТЕКА
"РАДОЈЕ ДОМАНОВИЋ"

ПО 821.133.1

ФРАНС А.

Мршава мачка

ЛЕКОВАЦ

000012827

COBISS